

Извештај о инструментима за мониторинг школа и родитеља

[Европска тренинг академија \(ЕУТА\)](#),
[Strength2Food](#) пројекат

Садржај:

Слајд 2 – Сврха извештаја

Слајд 3 – Преференције деце у исхрани: опис упитника

Слајд 6 – Преференције деце у исхрани: резултати

Слајд 27 – Преференције деце у исхрани закључци

Слајд 29 – Упитник за родитеље

Слајд 47 – Закључци о ставовима родитеља у вези исхране

Слајд 49 – Утицај унутрашњих и спољних фактора на одговоре родитеља

Слајд 57 – Генерални закључци

Сврха извештаја:

Strength2Food пројекат има за циљ да идентификује могућности основних школа у Србији да побољшају нутритивни квалитет школског obroka кроз ефикаснију употребу процедура набавке хране и припрему јела која ће бити хранљивија и коју ће деца са уживањем јести, што ће довести до мањих остатака хране и што ће имати нижи негативни утицај на животну средину.

Тако су тимови у Србији сарађивали са одабраним основним школама које праве сопствене оброке да би установили:

- Постојећи начин снабдевања школа намирницама за школске оброке
- Тип obroka који се уобичајено сервира за ручак (или доручак)
- Нутритивну вредност
- Количину хране која се баци, односно коју деца не поједу
- Утицај школске исхране на животну средину
- Тренутне преференције деце у исхрани
- Ставовe њихових родитеља према исхрани деце

На основу ових информација партнери на Strength2Food пројекту ће припремити листу препорука и савета за школе током 2020.

Овај делимични извештај резимира налазе о дечијим преференцијама према храни и односу њихових родитеља према исхрани. Ускоро ће уследити и остали извештаји о резултатима анализа.

Извештај о инструментима за мониторинг школа и родитеља

Увод:

Главни критеријум за селекцију школа је да обезбеђују ученицима ручак у школи (око 41% основних школа у Србији).

У неки случајевима одабрали смо школе које припремају куван оброк, рецимо доручак уместо ручка.

Фокусирали смо се више на школе које припремају ручак у својим кухињама и са својим куварима (око 34% школа) као део Strength2Food активности на унапређењу нутритивног квалитета школских obroka.

Школе су одабране на следећи начин:

- главни град Београд и приградско окружење (око 1,8 мил. становника),
- један од два највећа покрајинска града, Нови Сад (око 250.000 становника, 80 км од Београда),
- неколико мањих градова (3.000-19.000 становника, 80-190 км од Београда) и
- неколико мањих сеоских заједница (око 300-3.000 становника, 80-190 км од Београда).

Ове школе обухватале су заједнице у распону сиромаштва од врло ниског (5-6%) у Београду до оних са највишом стопом сиромаштва у Србији (преко 48% - најсиромашнији октил).

Извештај о инструментима за мониторинг школа и родитеља

Упитник о преференцијама у исхрани ученика:

У упитнику се налазило 90 врста хране наведених насумично као слике у боји, али на крају упитника хране су груписане према 14 категорија хране:

19 поврће, мешавина свежег, куваног, обрађеног поврћа, главно јело и салате, али без кромпира

11 воће, укључујући две боје целих јабука и исте слике исечених јабука

7 јела са тестенином, са различитим врстама тестенине, укључујући 1 предлог *Barilla* тестенина

5 јела са пиринчем, укључујући обичан барени пиринч и 2 (идентичне реплике) као *Barilla* предлог

3 супе, типичне за Србију

7 главна јела, са месом, сиром или махунаркама, заједно са поврћем

7 месо у комадима, млевено (као ћуфте), пилеће месо

3 јело од рибе, укључујући две слике различитих врста филеа беле рибе

4 млечни производи, млеко и јогурт, неутрално и заслађено

3 кромпири припремљени на различите начине

6 јела на бази брашна са белим или кукурузним брашном, као што је пица, рол виршла, проја, хлеб

2 слаткиши, укључујући типичан десерт уз ручак

5 неklasификована храна, која се не уклапа ни у једну другу категорију, као што су јаја и печурке

8 храна коју нису раније пробали (храна коју деца вероватно нису раније пробала – *Barilla* рецепти, јела са интернета, храна која није из Србије)

Извештај о инструментима за мониторинг школа и родитеља

Инструмент су попуниле скоро све школе у октобру 2018. године са децом 1-2. разред (7-8 година старости)*.

Добили смо Ехсел табеле попуњених упитника о преференцијама хране од 31 школе:

23 циљне школе (које припремају сопствени ручак)

8 контролних школа које користе достављање хране за оброке (укључујући једну циљну школу која користи достављање хране - кетеринг)

Број попуњених упитника по школи варира од 20 до 256 (у просеку 129,2).

Укупан број попуњених упитника о преференцији хране за децу: 4006.

Резултати преференција деце:

0 – тужан смајли (деци се ова храна не свиђа)

1 – неутрални смајли (деци се ова храна нити свиђа нити им се не свиђа)

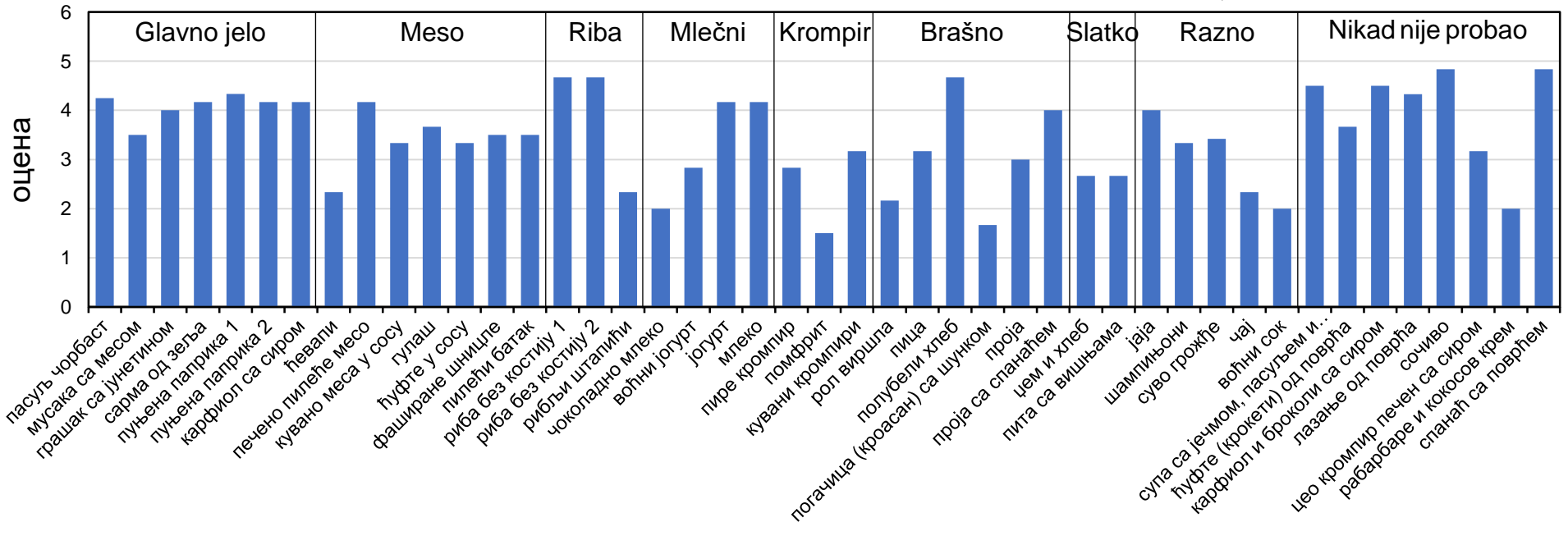
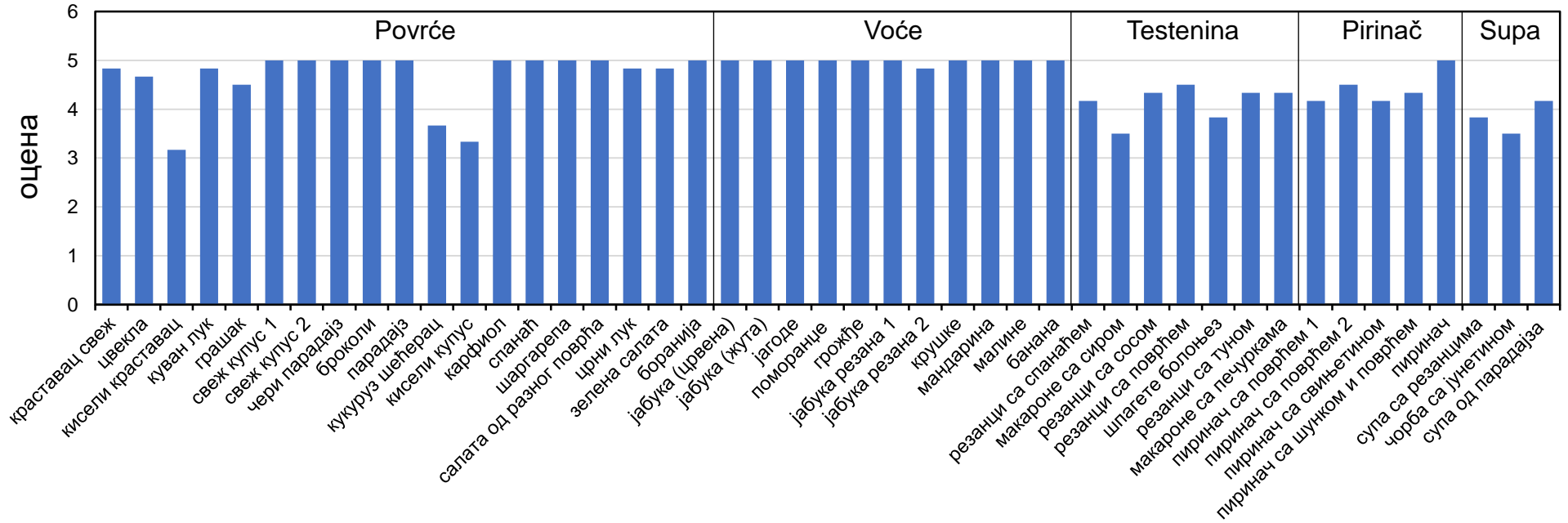
[резултати су израчунати али нису приказани у сажетку табела и нису графички приказани]

2 – срећан смајли (деци се ова храна свиђа)

? – смајли са упитником (дете никад раније није пробало ову храну)

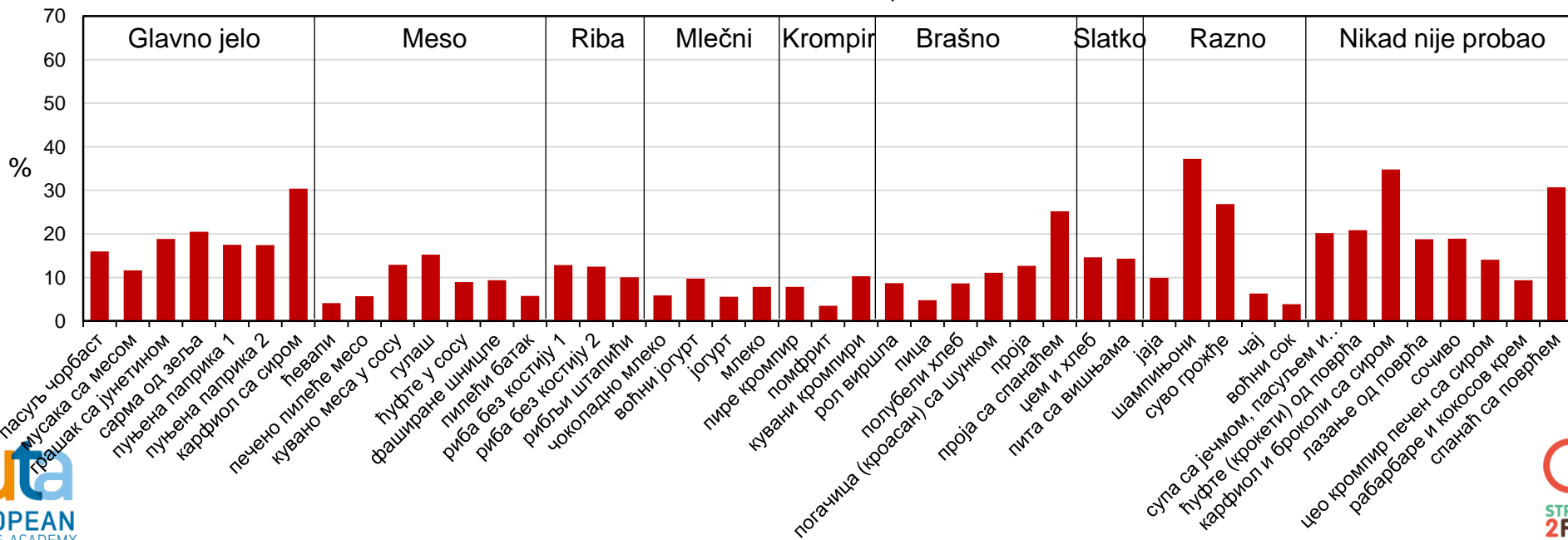
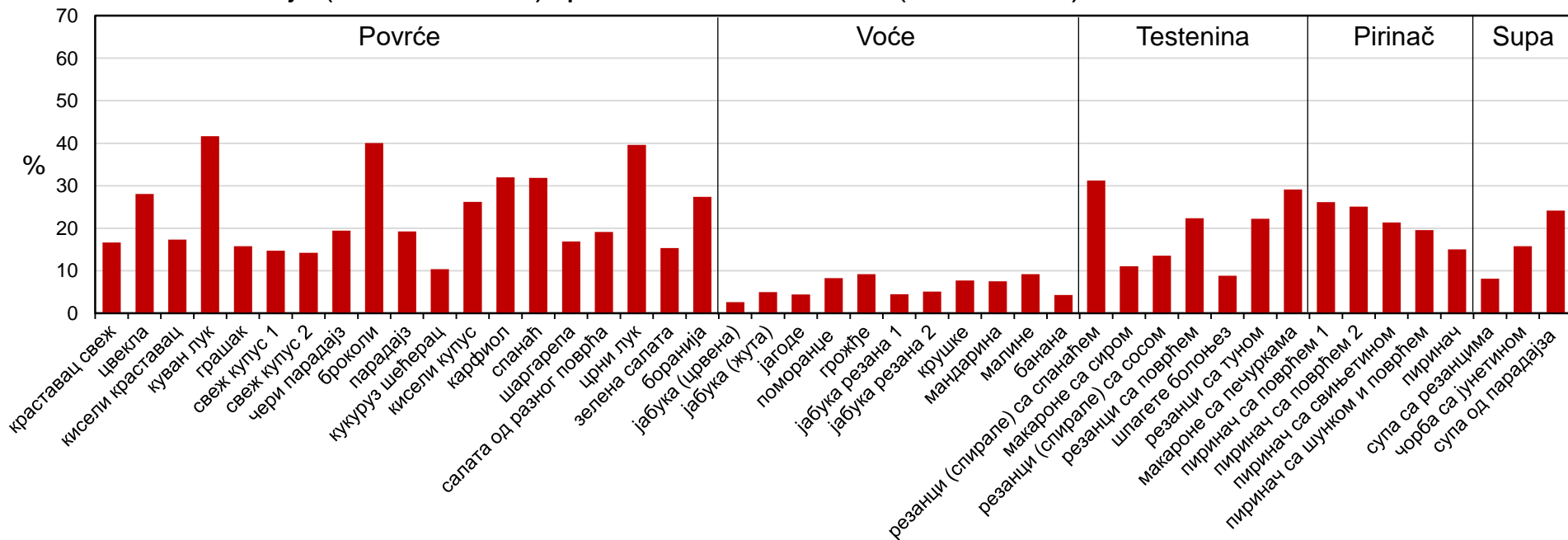
* Сеоска школа Здравко Јовановић, Поћута, Ваљево (37 упитника) испитана деца 4-7. разреда (узраст 10-13 година)!

Процена нутритивне вредности 90 намирница које је независно оценило 6 нутрициониста:
1 најнижа – 5 највиша нутритивна вредност на основу уобичајеног начина припреме хране у школи

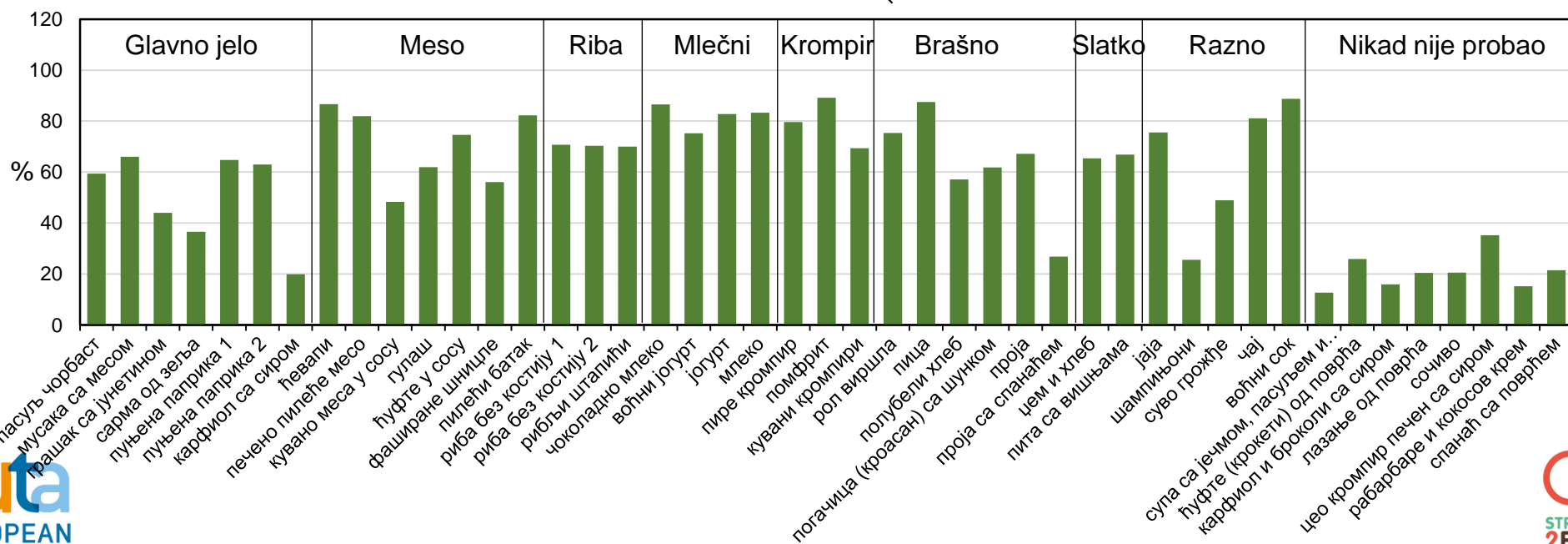
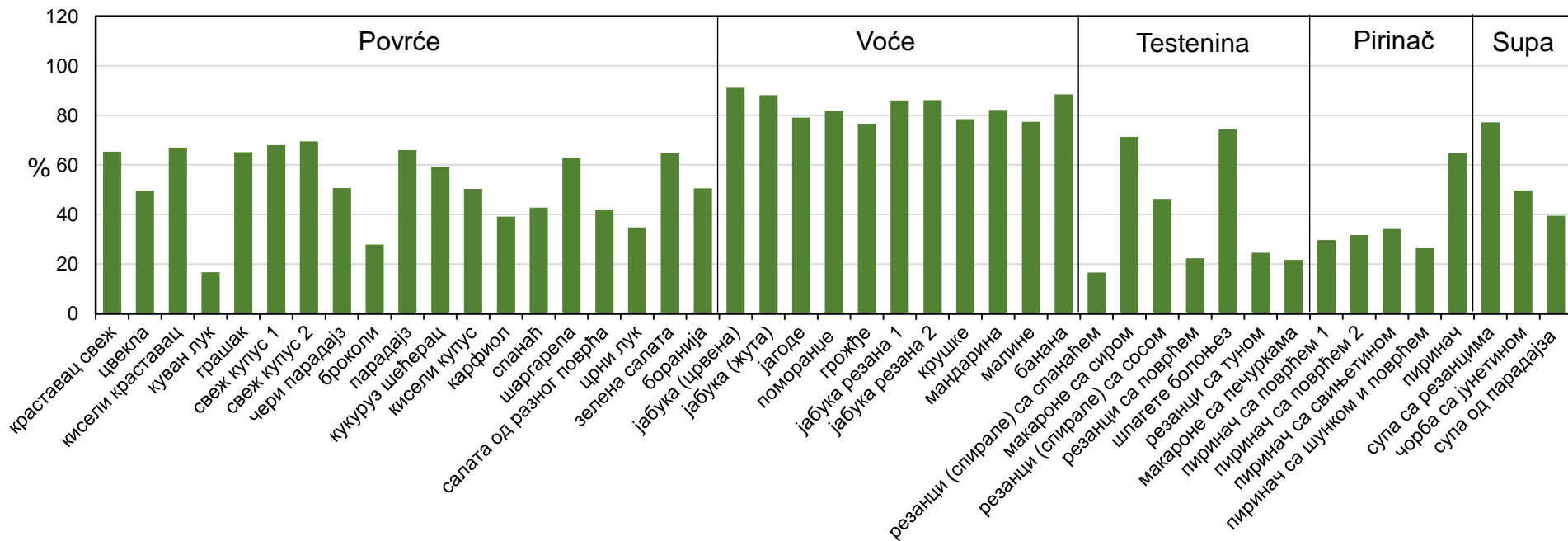

Општа слика: Просечни % од 31 школе за 90 врста хране за тужан, срећан и “?” смајли за сваку школу.

% tužan smajli (ne voli hranu): prosek svih 31 škola (4006 deca)

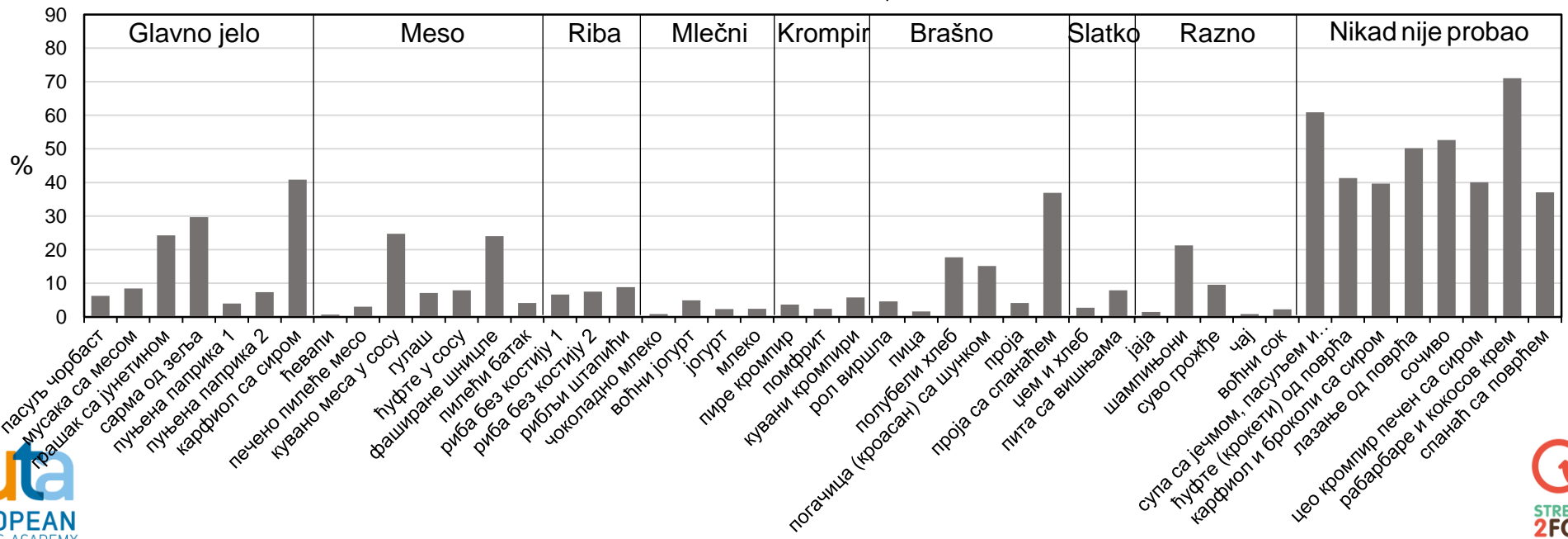
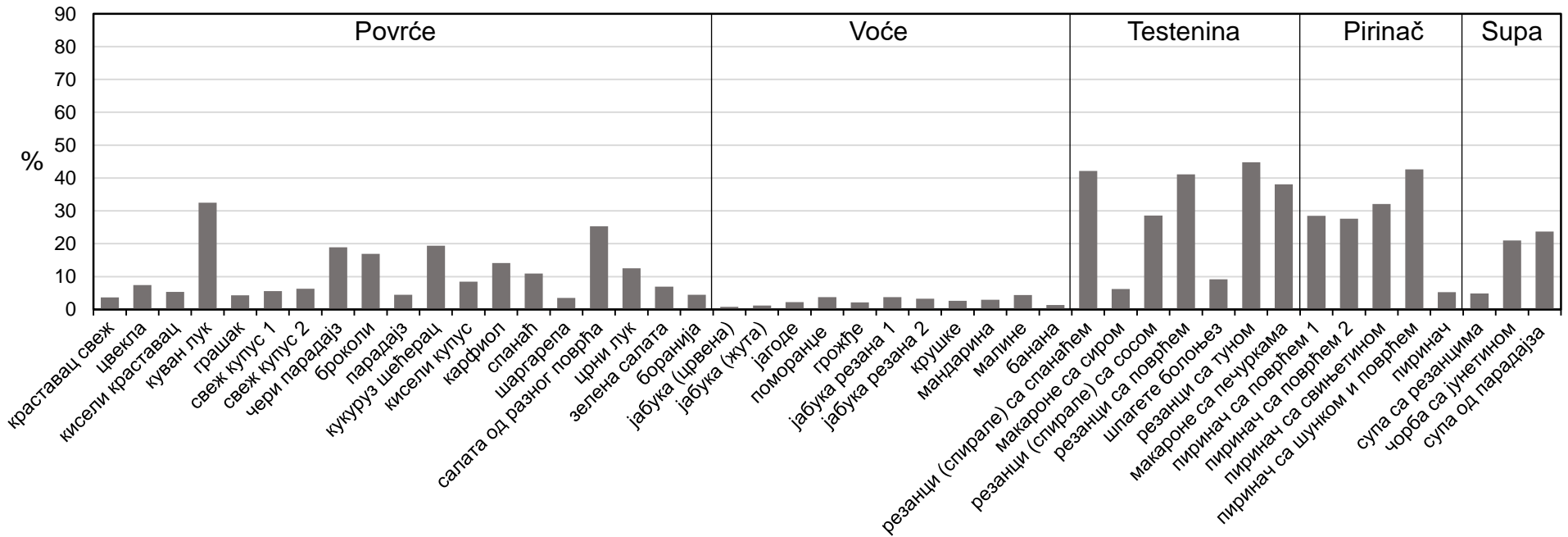

% срећних смајлија (воли храну): просек свих 31 школа (4006 деце)

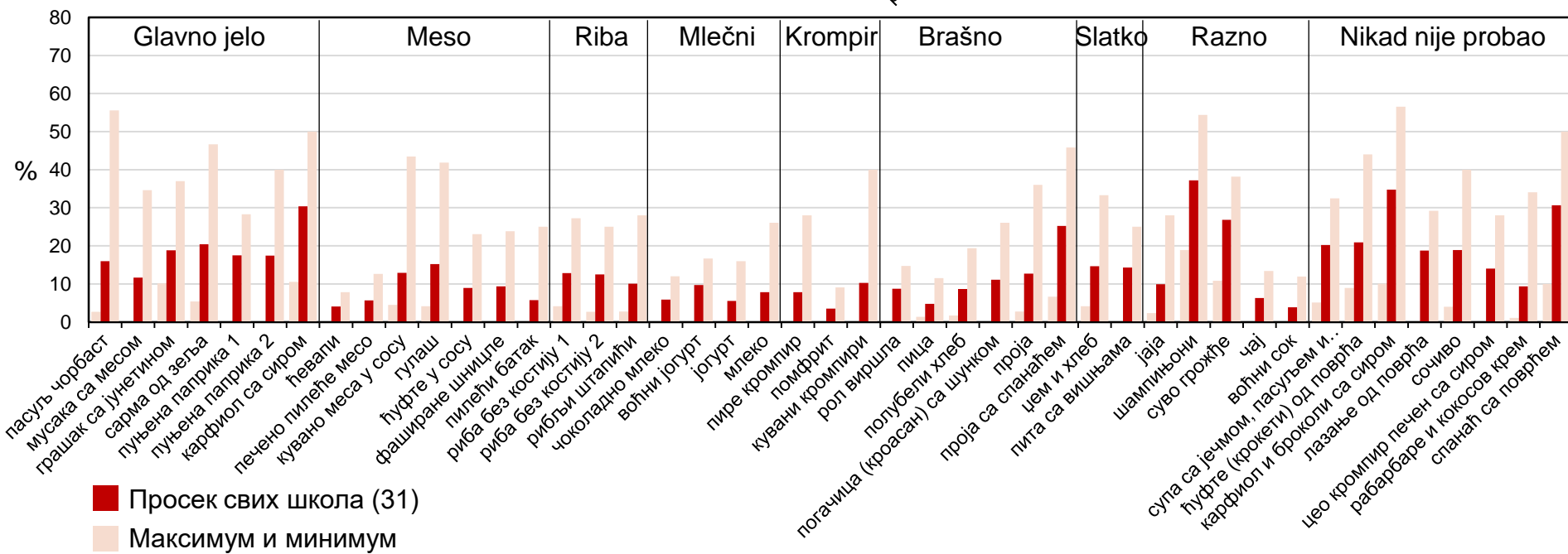
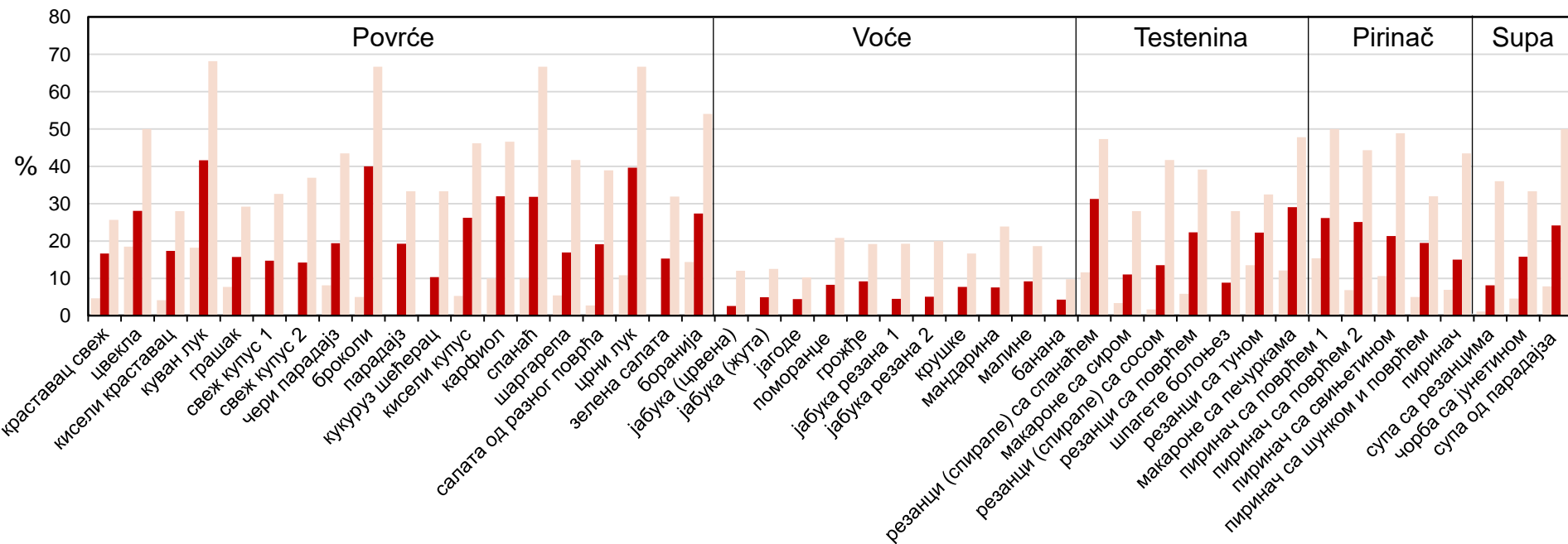

% никад није пробао смајли: просек свих 31 школа (4006 деца)

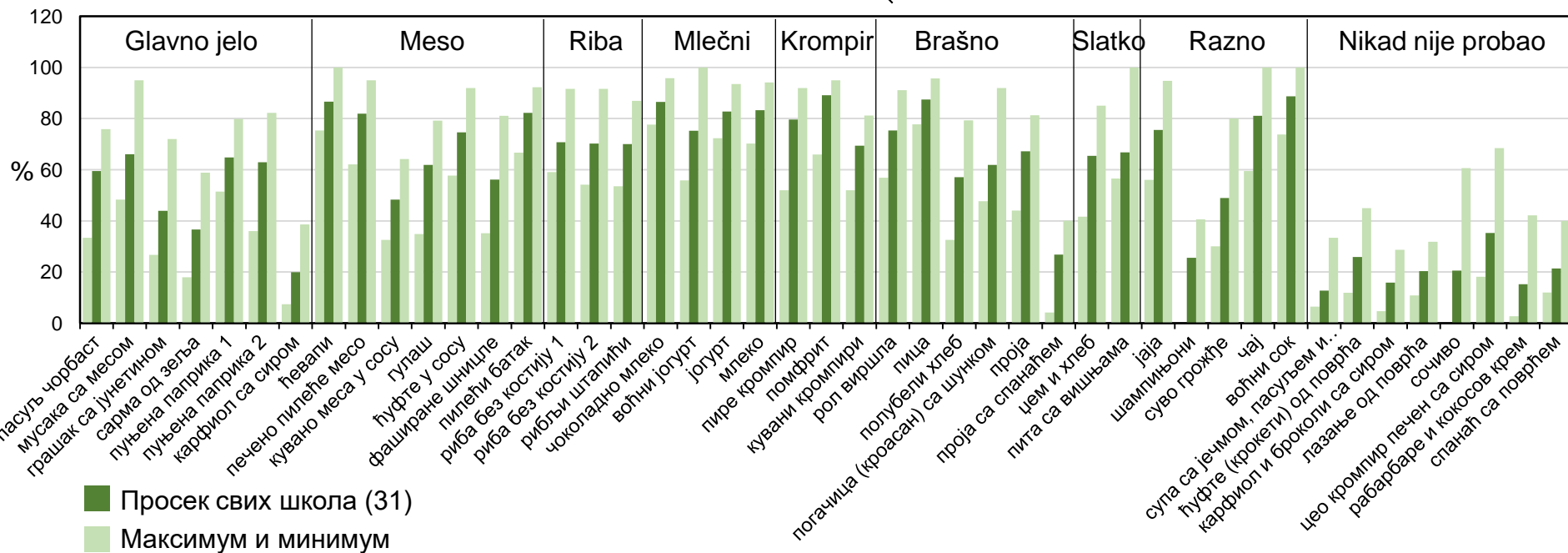
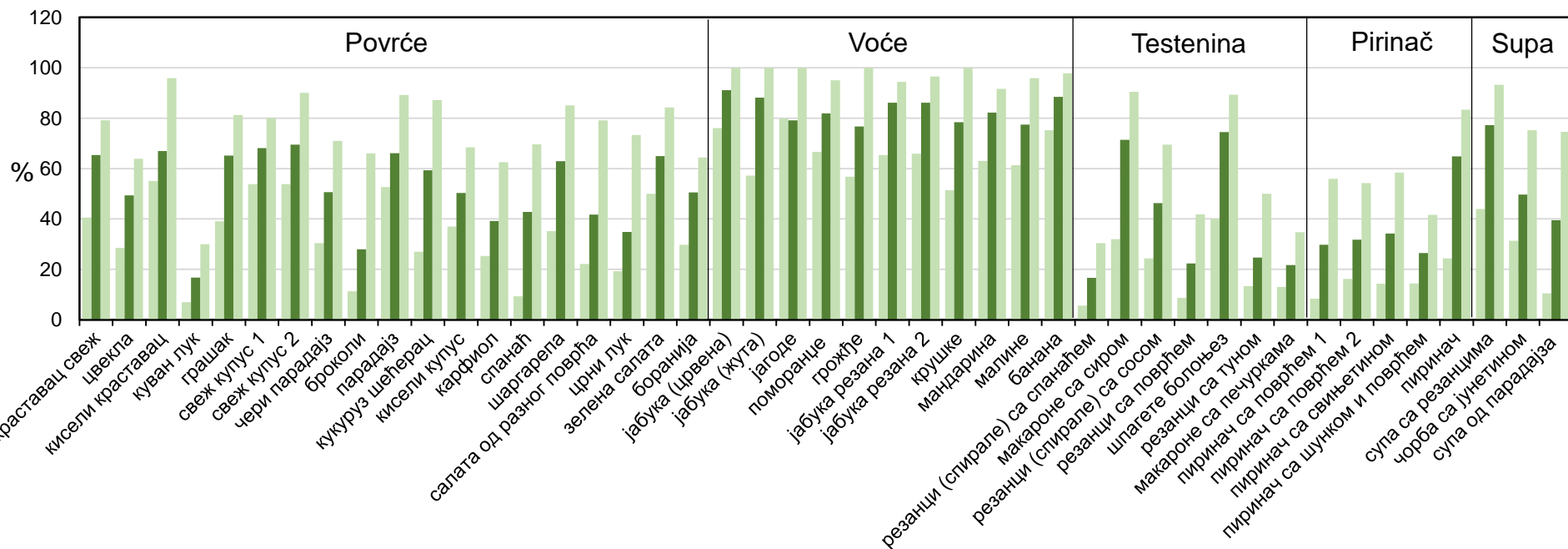

Просек свих 31 школа (4006 деце) и школе са максимумом и минимумом: % тужних смајлија (не воли храну)

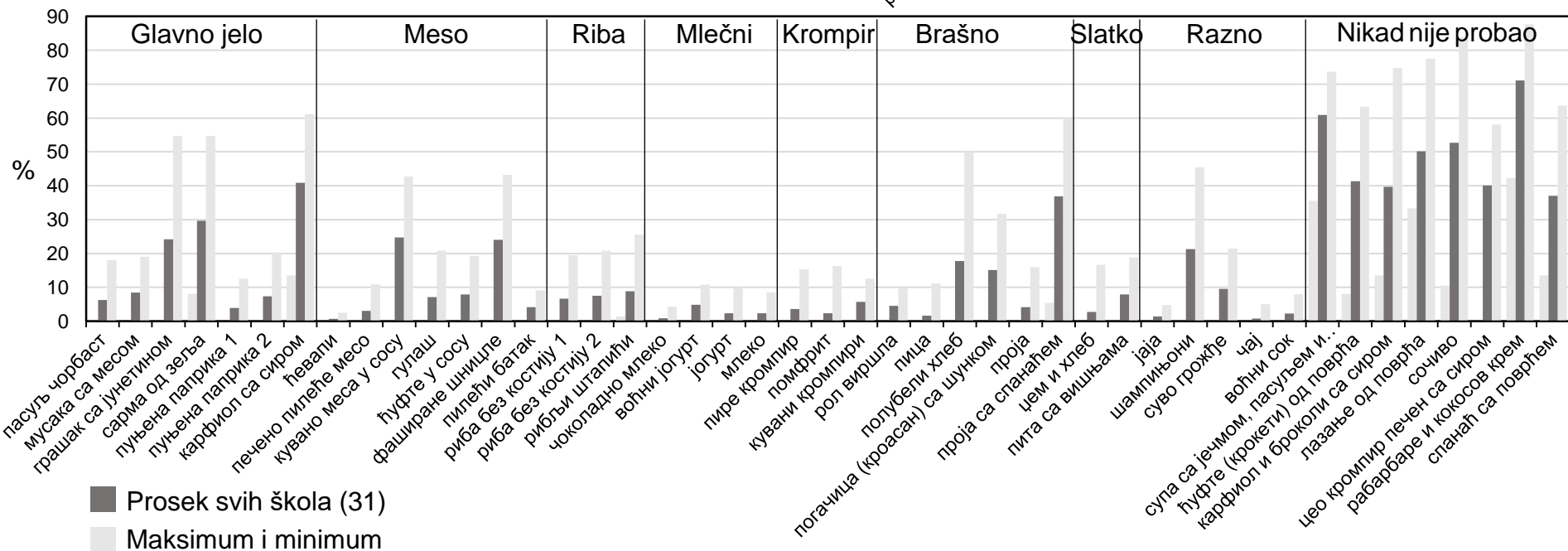
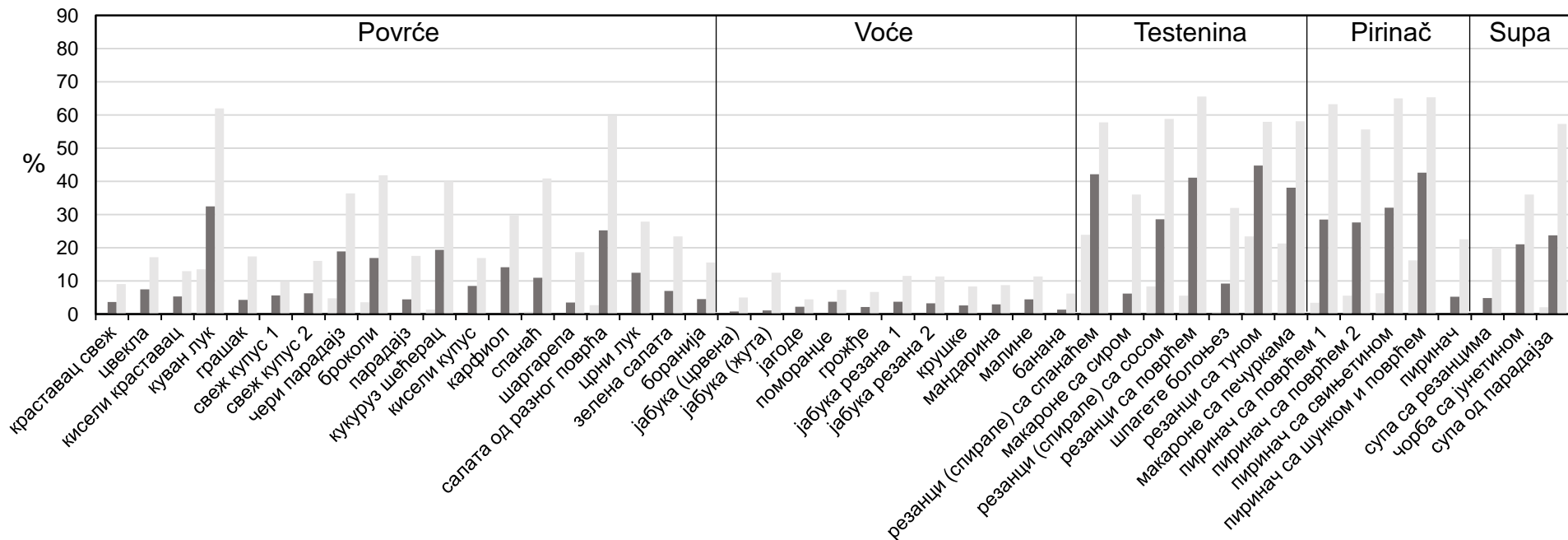
■ Просек свих школа (31)
 ■ Максимум и минимум

Просек свих 31 школа (4006 деце) и школе са максимумом и минимумом: % срећних смајлија (воли храну)

Просек свих школа (31)
 Максимум и минимум

Prosek svih 31 škola (4006 deca) i škole sa maksimumom i minimumom: % nikad nije probao smajli

■ Prosek svih škola (31)
 ■ Maksimum i minimum

Категорије хране (табела испод)

За 14 категорија хране, тужних смајлија (деци се храна није свидела) било је мање (у обиму између школа од 6,1% до 23,5%, у просеку 15,5% за све категорије хране) него срећних смајлија (у обиму између школа 37,4% до 83,2%, у просеку 60,8%). Ту није урачуната преференција категорије хране „никад раније није пробана“, која је добила 21,0% тужних смајлија и 20,9% срећних смајлија, чак иако већина деце највероватније није пробала ту храну.

Просек за укупно 31 школу за “?” смајлије је био 15,5%, и то се повећало на 49,1% за категорију хране „никад раније није пробана“ – не очекиваних 100%!

Неутрални смајлији су чинили остатак од 8,2%.

Preferencije dece u ishrani prema kategoriji hrane, pokazane kao % dece koji je iskazao određenu preferenciju prema hrani (prosek iz 31 škole)

	Поврће	Воће	Тестанина	Пиринач	Супа	Главна јело	Месо	Риба	Млечни	Кромпир	Брашно	Слатко	Разно	Никад није пробао
Не воли (0с)	23.45	6.15	19.75	21.42	16.01	18.89	8.85	11.78	7.24	7.21	11.85	14.47	16.83	20.96*
Воли (2с)	52.24	83.23	39.63	37.39	55.47	50.52	70.24	70.33	81.95	79.39	62.62	66.11	63.98	20.90*
Никад није пробао (?ц)	11.11	2.58	30.00	27.21	16.53	17.25	10.24	7.67	2.61	3.92	13.35	5.32	7.07	49.11**

* Требало би 0%

** Требало би ца. 100%

Утицај ручкова из школе на преференцију хране

Деца која ручају у школи понекад, али не стално, имају повољније резултате у смислу преференција. Деца која ручају у школи су дала значајно више срећних смајлија у 3 школе (3,0% - 8,0%), али није било значајних разлика између група које „ручају“ и које „не ручају“ када говоримо о процентима срећних смајлија у друге 5 школе.

Поређење преференција у исхрани код деце у зависности од тога да ли имају ручак у школи или не. Поређење је урађено само за ону децу за коју постоји и информација од родитеља. [Школе означене црвеном бојом користе кетеринг)

Škola	Mesto	Učenci sa ručkom	Učenci bez ručka	Učenci sa ručkom	Učenci bez ručka	Učenci sa ručkom	Učenci bez ručka	Učenci sa ručkom	Učenci bez ručka
		Broj	Broj	% ne voli	%ne voli	% voli	% voli	%?s	%?s
Škola 1 куваре	Belgrade	68	89	14.6	17.1	60.2	57.2	17.5	18.9
Škola 2 куваре	Loznica	95	25	13.8	12.5	60.6	60.9	14.7	16.3
Škola 3 куваре	Novi Sad	52	37	12.1	15.7	62.6	62.2	16.1	16.0
Škola 4 куваре	Novi Sad	105	28	15.8	15.0	59.1	51.1	16.2	22.7
Škola 1 katering	Belgrade	24	20	17.1	12.6	64.2	63.8	7.1	10.2
Škola 2 katering	Belgrade	39	35	13.4	14.9	59.4	59.8	18.4	18.2
Škola 3 katering	Loznica	44	37	13.2	16.3	64.5	60.3	12.6	17.7
Škola 4 katering	Zemun	60	29	11.3	8.4	63.5	63.2	16.6	22.5

Ручак   Нема ручка

Бољи   бољи

( ) Разлика између ручка и кад нема ручка значајна у $P \leq 0.05$

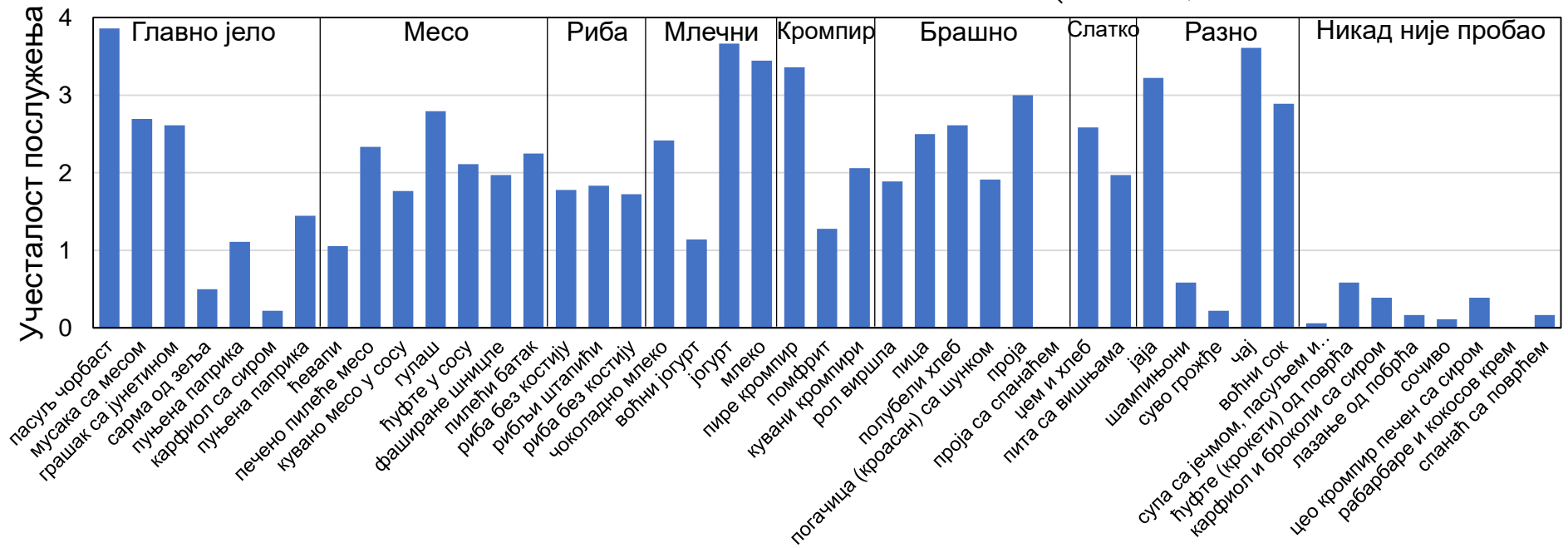
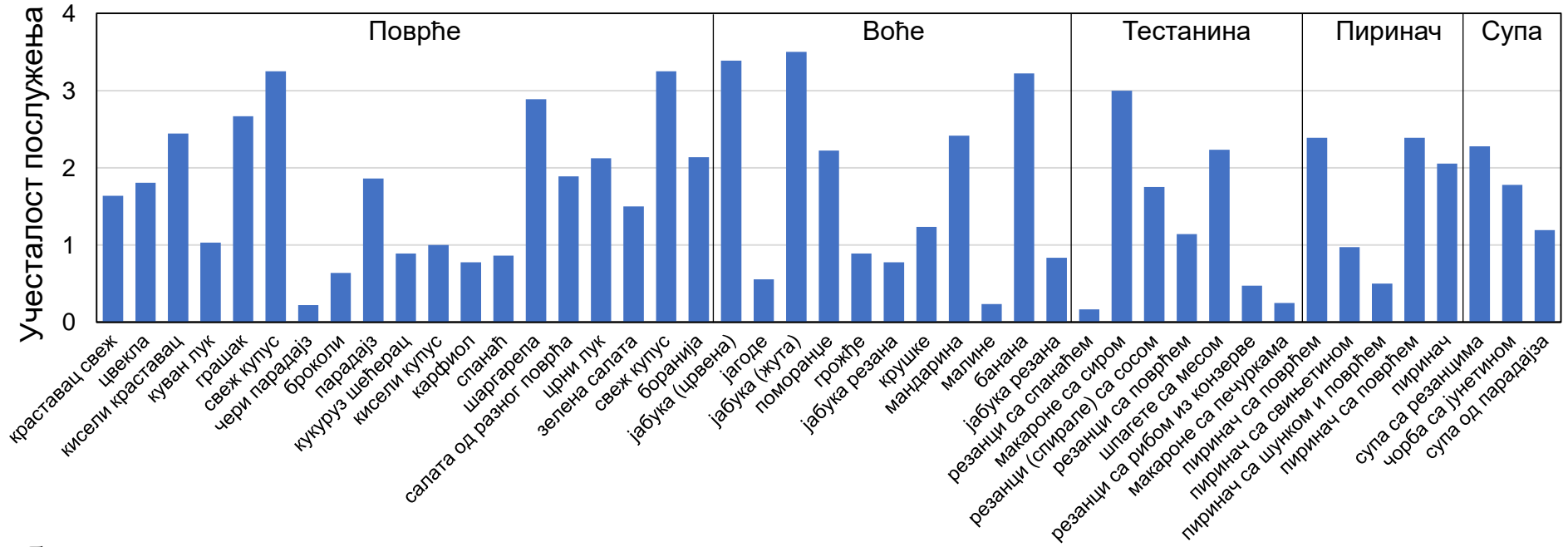
( ) Разлика између ручка и кад нема ручка значајна у $P \leq 0.01$

( ) Разлика између ручка и кад нема ручка значајна у $P \leq 0.001$

( ) Разлика између ручка и кад нема ручка значајна у $P \leq 0.0001$

Поља која нису означена указују да нема значајне разлике

Ефекти учесталости хране коју кувар спрема на преференцију хране код деце за 90 намирница.
 Просек за 19 школа: 0 – никад се не служи, 4 – служи се најмање 1 недељно.

Ефекти учесталости хране коју кувар спрема на преференцију хране код деце

Ефекти резултата учесталости спремања хране одређени су за 3 школе које праве сопствене оброке са најмање 20 деце која **не ручају у школи**: Љуба Ненадовић (Београд), Анта Богичевић (Лозница) и Ђорђе Натошевић (Нови Сад) (слика испод).

Преференција хране међу децом се јасно разликовала између хране која се ретко служи (0-1) и често служи (3-4), иако се ово не доводи пуно у везу са тим да ли деца ручају у школи или не.

Према томе, у свакој од 3 школе, ретко служена храна је генерално имала више тужних смајлија него често служена храна, а ово нема никакве везе са тим да ли деца имају школски ручак или не.

Како су разлике у преференцијама хране биле велике између ретко служене хране (оцене 0-1) и често служене хране (оцене 3-4) чак и за ону децу која немају школски ручак, ово показује да кувари имају тенденцију да чешће сервирају храну коју сва деца воле, без обзира да ли деца имају школски ручак или не.

Утицај учесталости послужења хране на преференције у исхрани за децу која имају ручак или немају ручак у школи

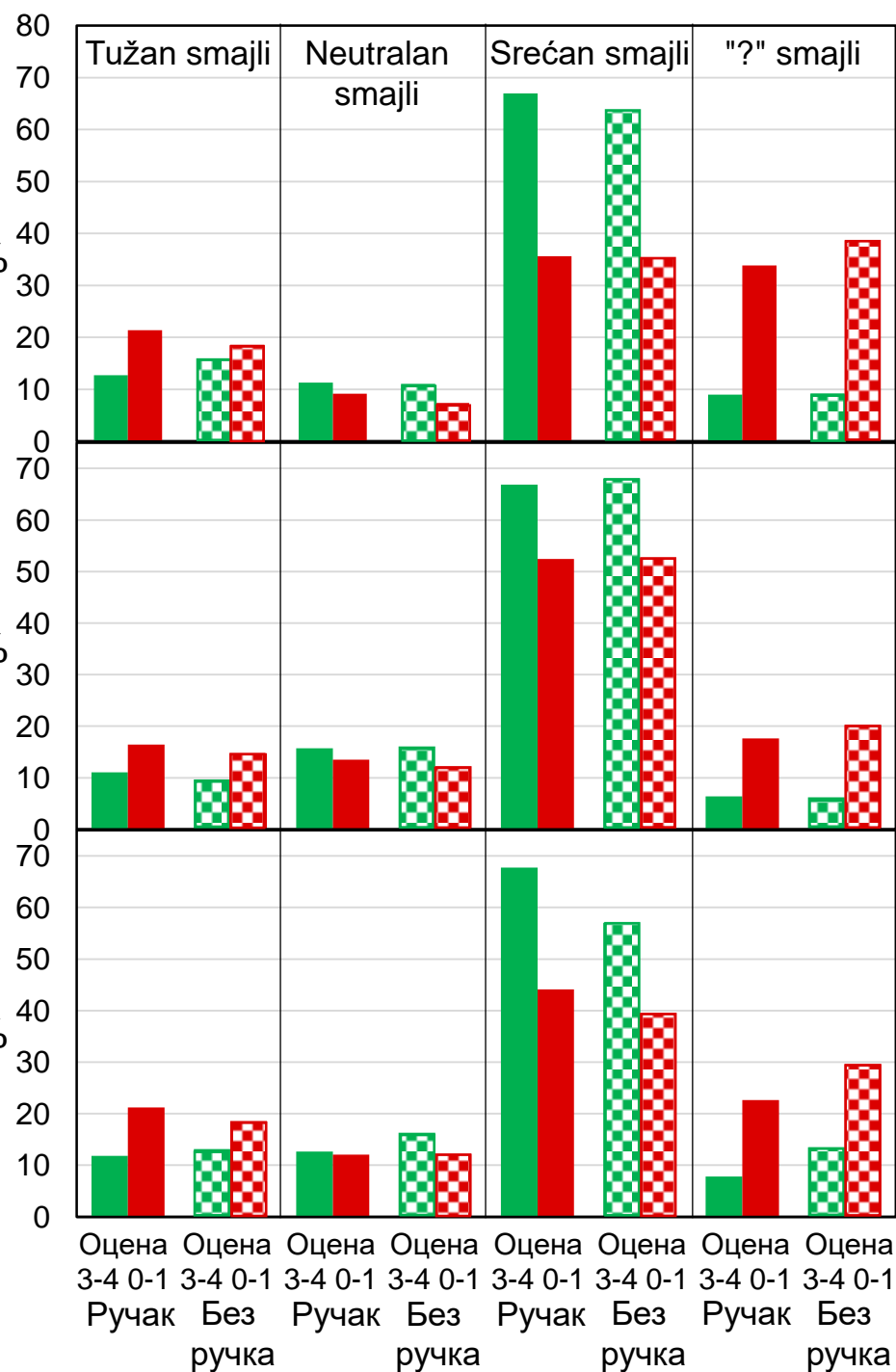
Љуба Ненадовић, Београд%

Оцена 0-1: сервирано до 2 пута годишње
Оцена 3-4: сервирано најмање једном месечно

Анта Богићевић, Лозница%

Ђорђе Натошевић, Нови Сад %

- Деца са ручком, куварица 3-4 (често)
- Деца са ручком, куварица 0-1 (ретко)
- Деца без ручка, куварица 3-4 (често)
- Деца без ручка, куварица 0-1 (ретко)

Поређење градских и сеоских школа

31 школа би могла да се подали скоро једнако на четири регионална кластера:

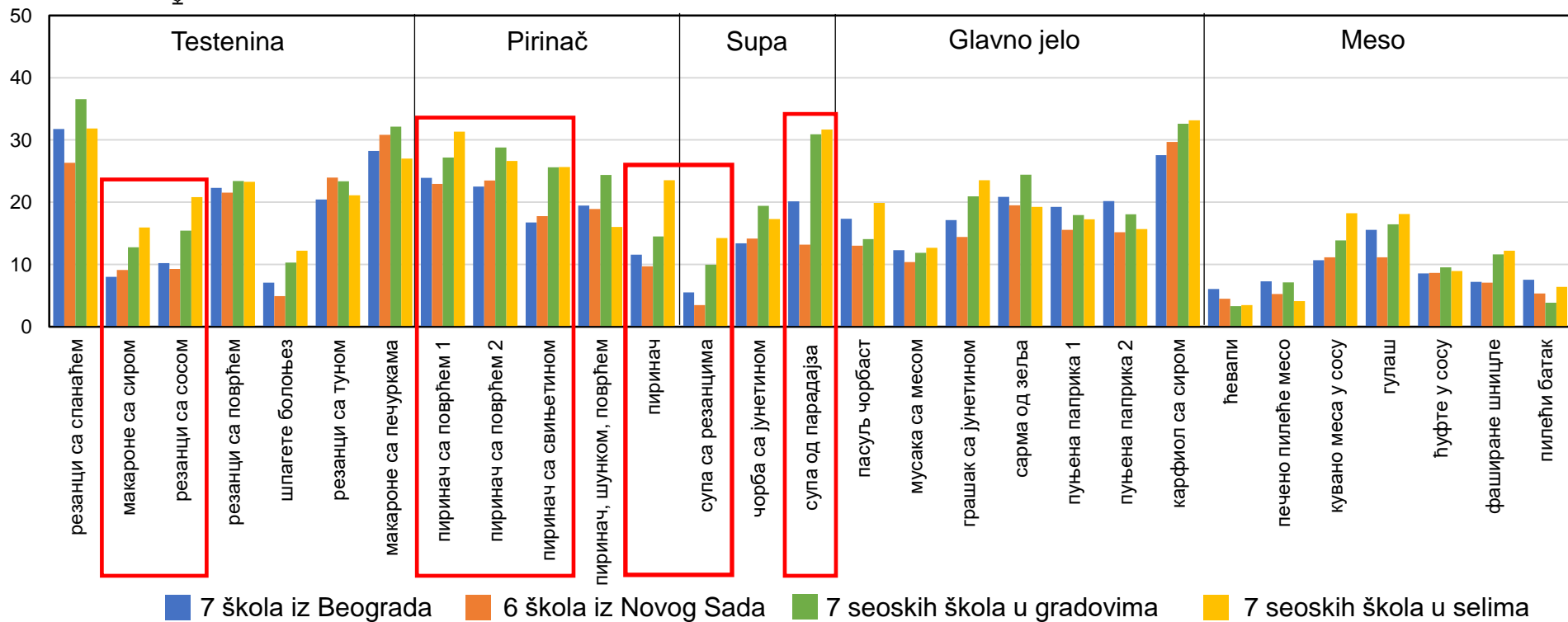
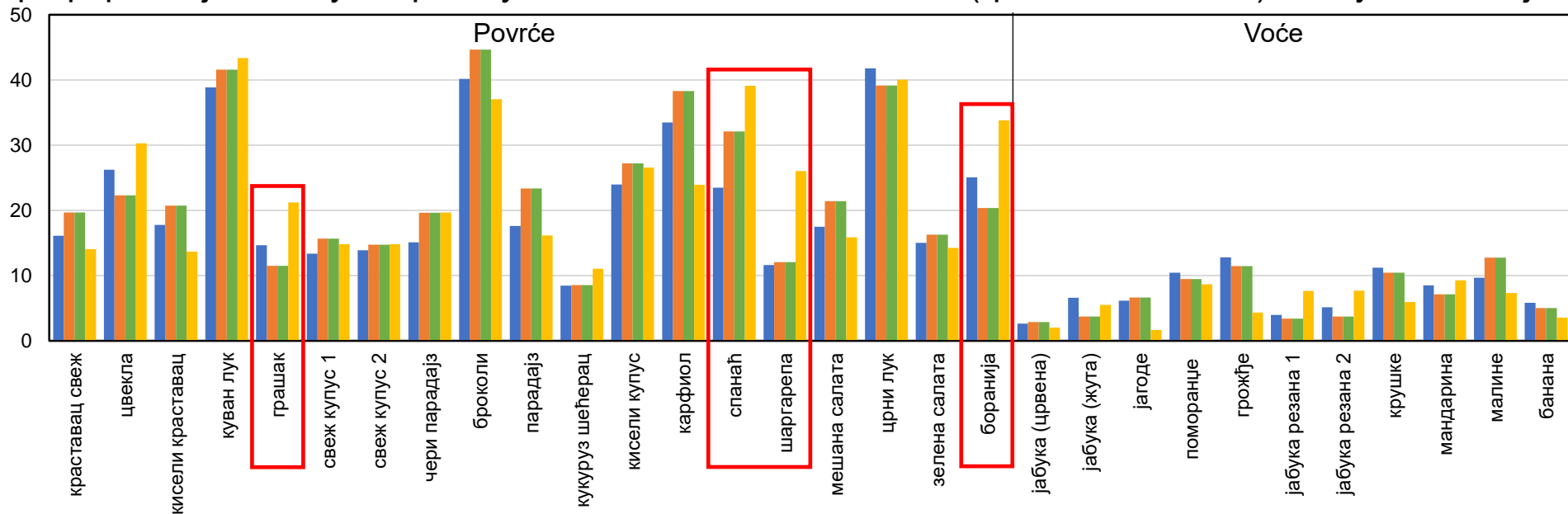
- 7 школа у Београду (све су у граду)
- 6 школа у Новом Саду (све су у граду)
- 8 школа у провинцији (најмање 80 километара од Београда са становништвом од најмање 3000 до 19000)
- 7 школа у изолованим сеоским срединама (мање школе најмање 80 километара од Београда са становништвом од око 300 до око 3000)

Стога, идући из Београда ка изолованим сеоским подручјима, школски кластери би представљали велику градску, малу градску, велику сеоску и малу сеоску школу (слика испод: урбани-рурални трендови приказани у црвеним оквирима).

За већину ових ствари, градска деца су рекла да им се свиђа (или да су их пробала) више него сеоска деца : 44 врсте хране се свидела градској деци више у поређењу са 30 врста хране која се свидела више сеоској деци. Ово је нарочито видљиво када говоримо о поврћу. Градска деца су рекла да им се такође више свиђа нетрадиционална храна, попут тестенине и оброка са пиринчем, више него сеоска деца.

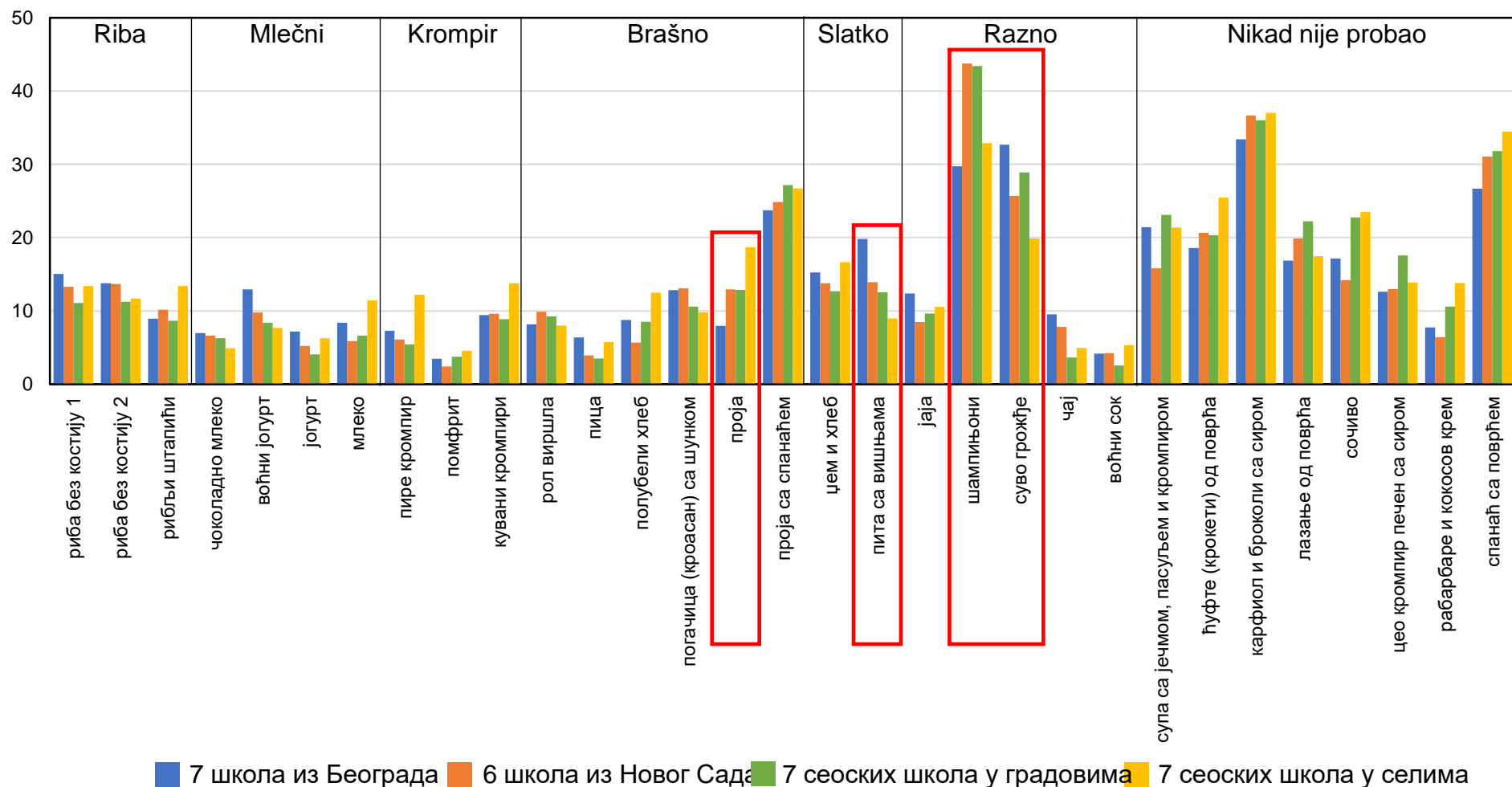
Насупрот овоме, сеоска деца су више волела слатку храну, традиционалну храну и храну на бази брашна него градска деца. Конкретно, сеоска деца су изјавила да им се свиђа воће више него градска деца.

Преференције деце у исхрани у зависности од типа школе (градска и сеоска) : % тужних смајлија

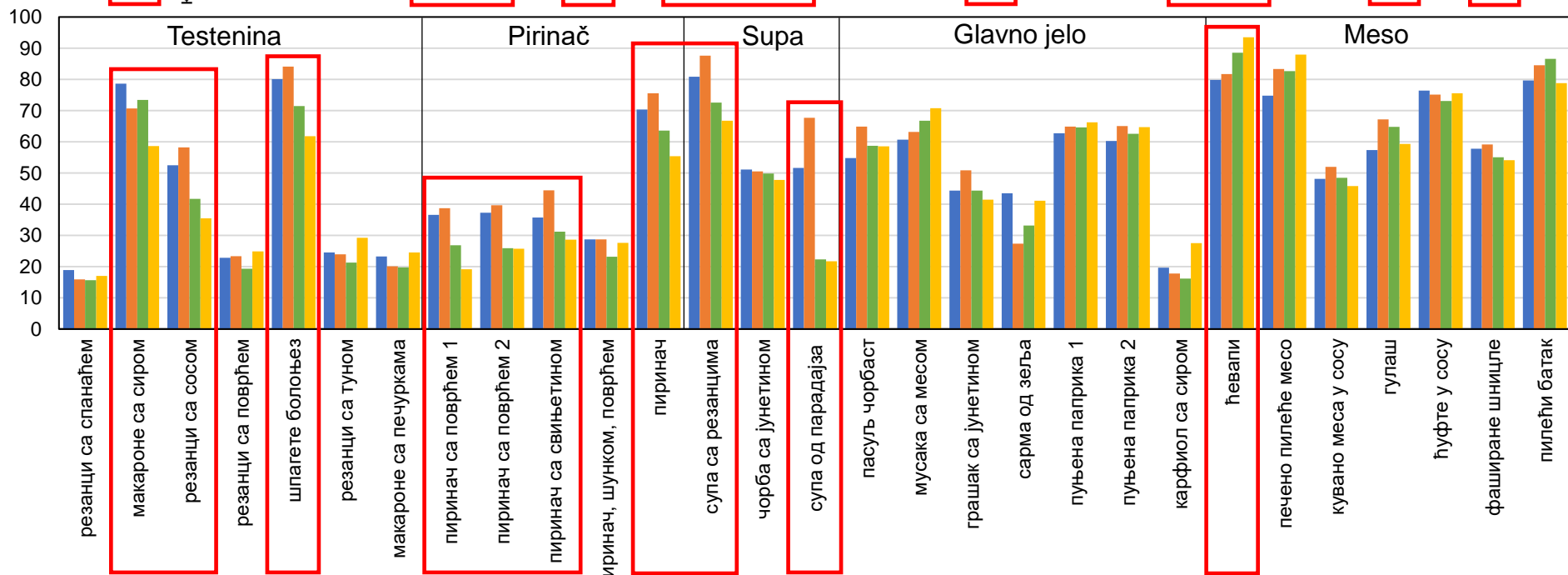
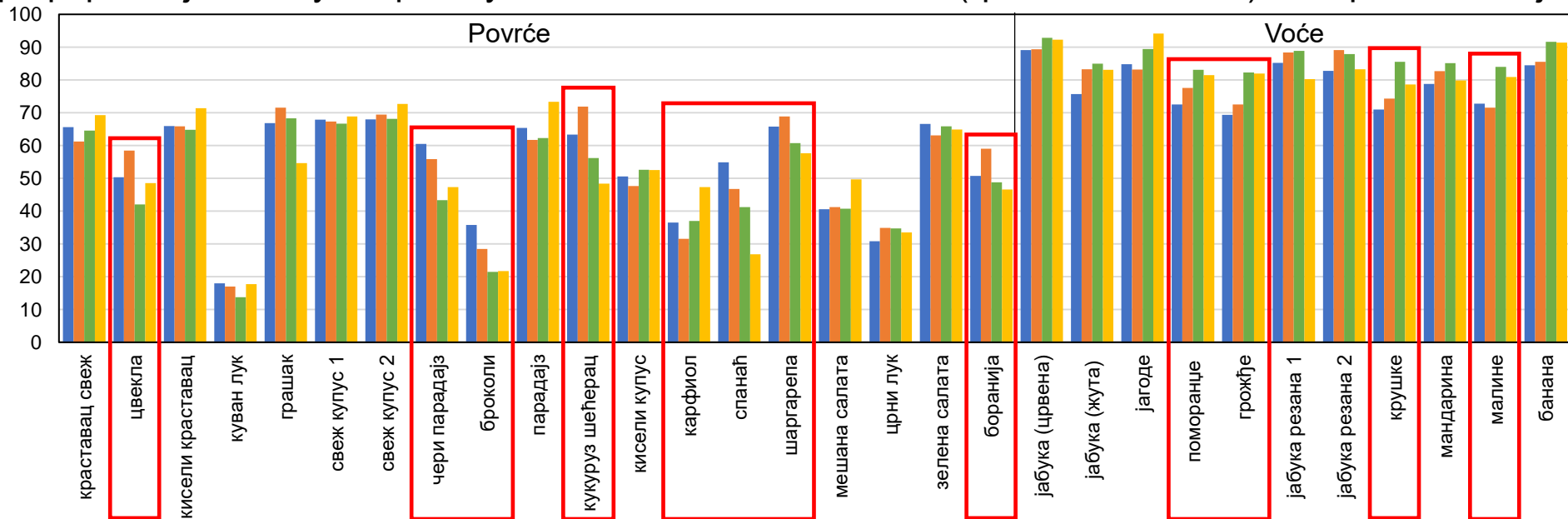

■ 7 škola iz Beograda
 ■ 6 škola iz Novog Sada
 ■ 7 seoskih škola u gradovima
 ■ 7 seoskih škola u selima

Преференције деце у исхрани у зависности од типа школе (градска и сеоска) : % тужних смајлија

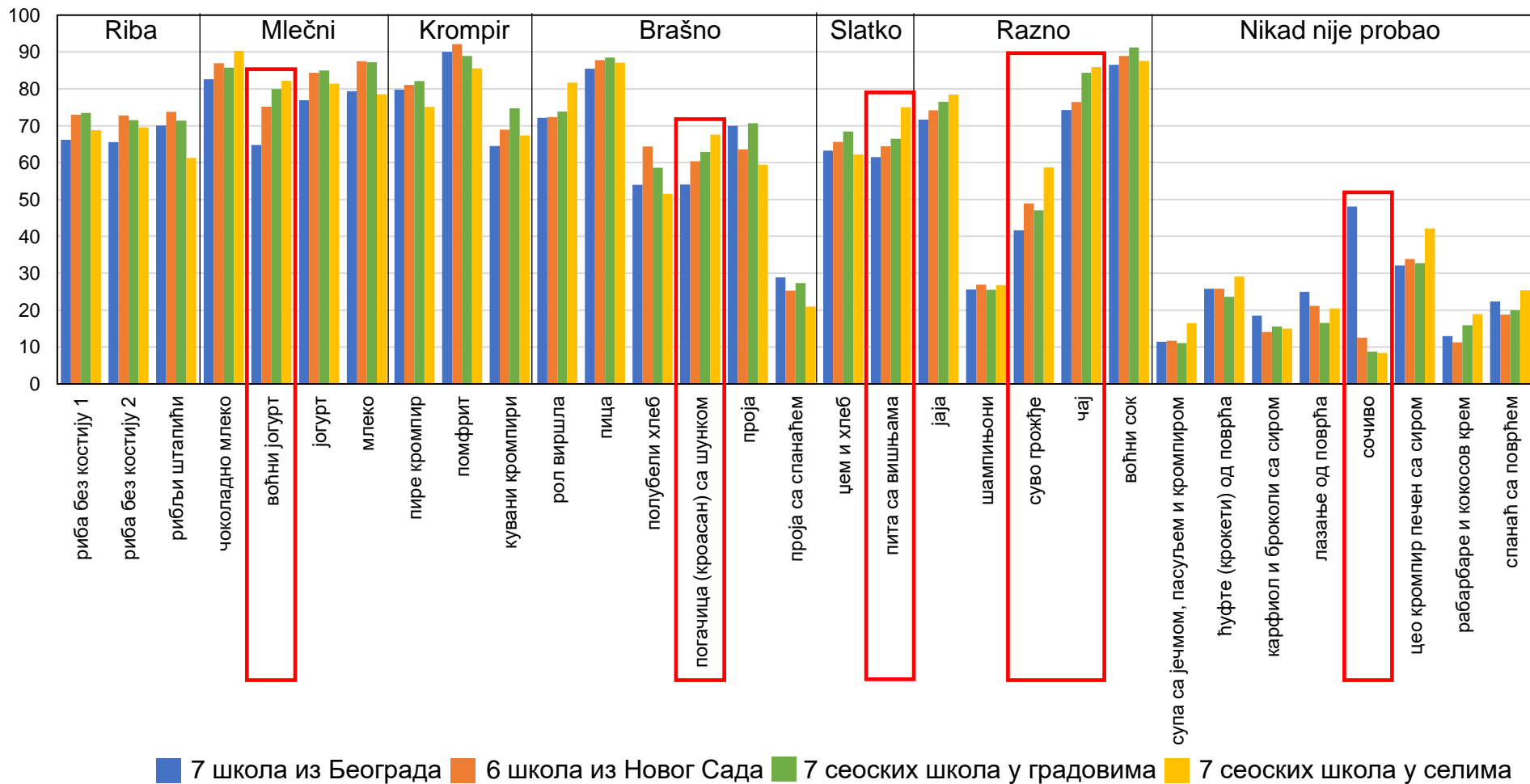

Преференције деце у исхрани у зависности од типа школе (градска и сеоска) : % срећних смајлија

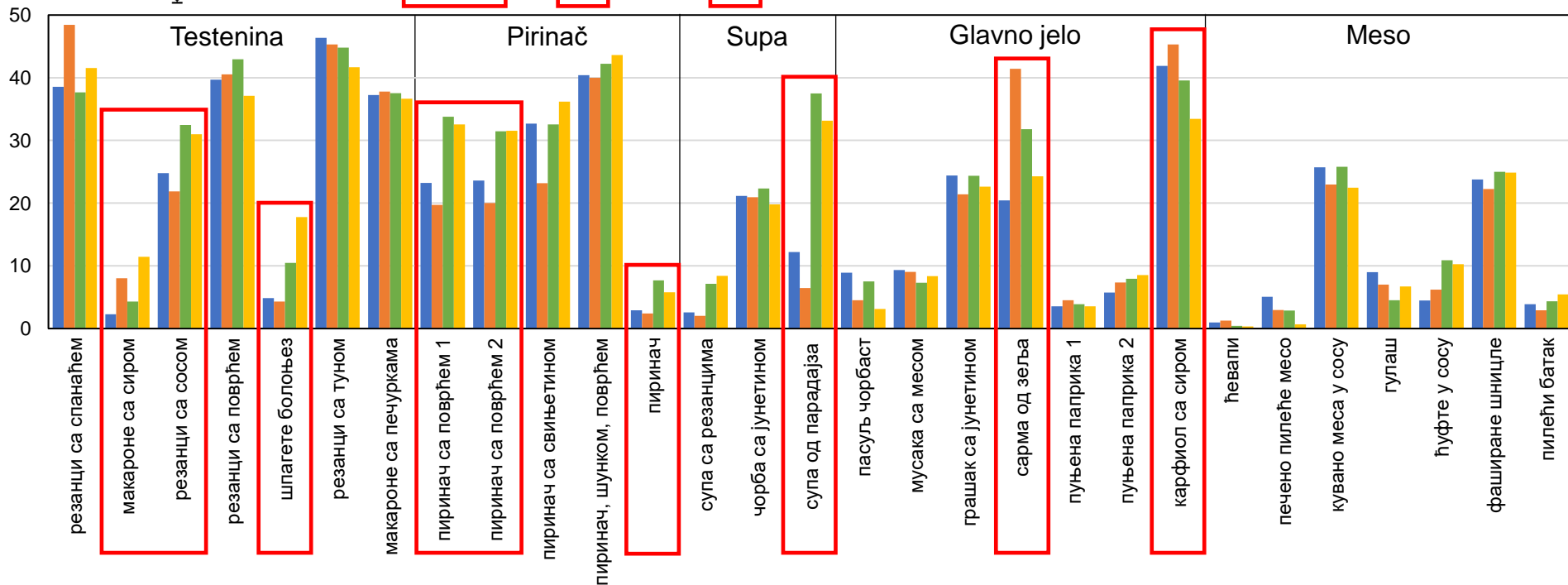
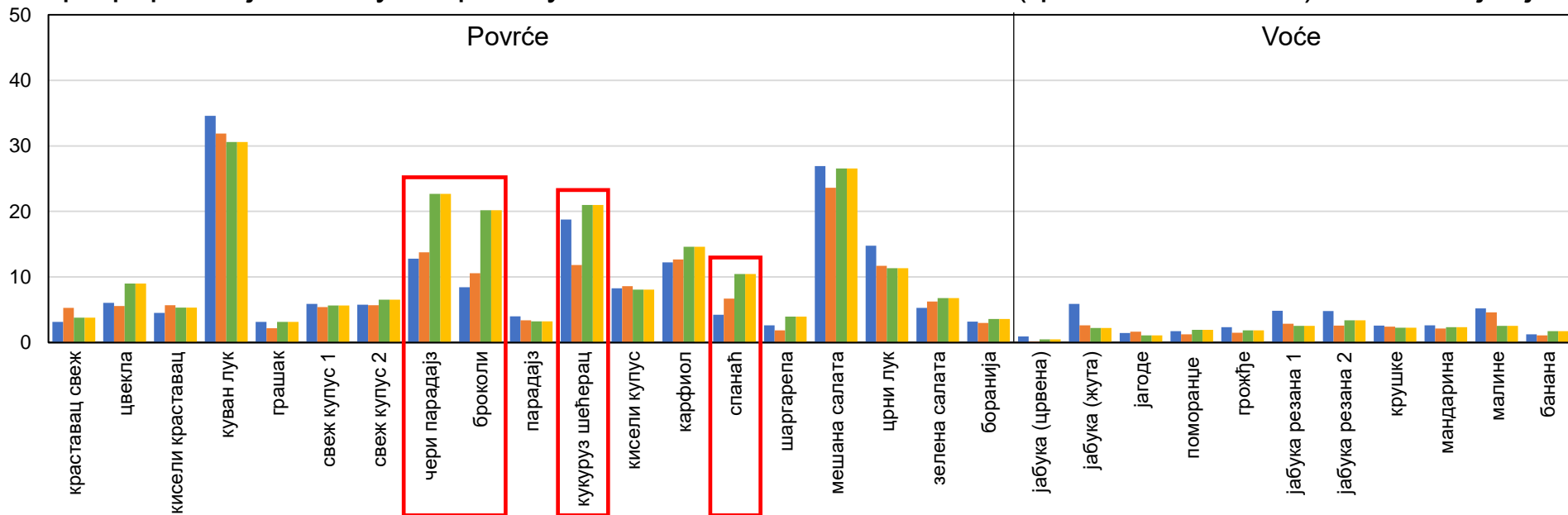

■ 7 школа из Београда
 ■ 6 школа из Новог Сада
 ■ 7 сеоских школа у градовима
 ■ 7 сеоских школа у селима

Преференције деце у исхрани у зависности од типа школе (градска и сеоска) : % срећних смајлија

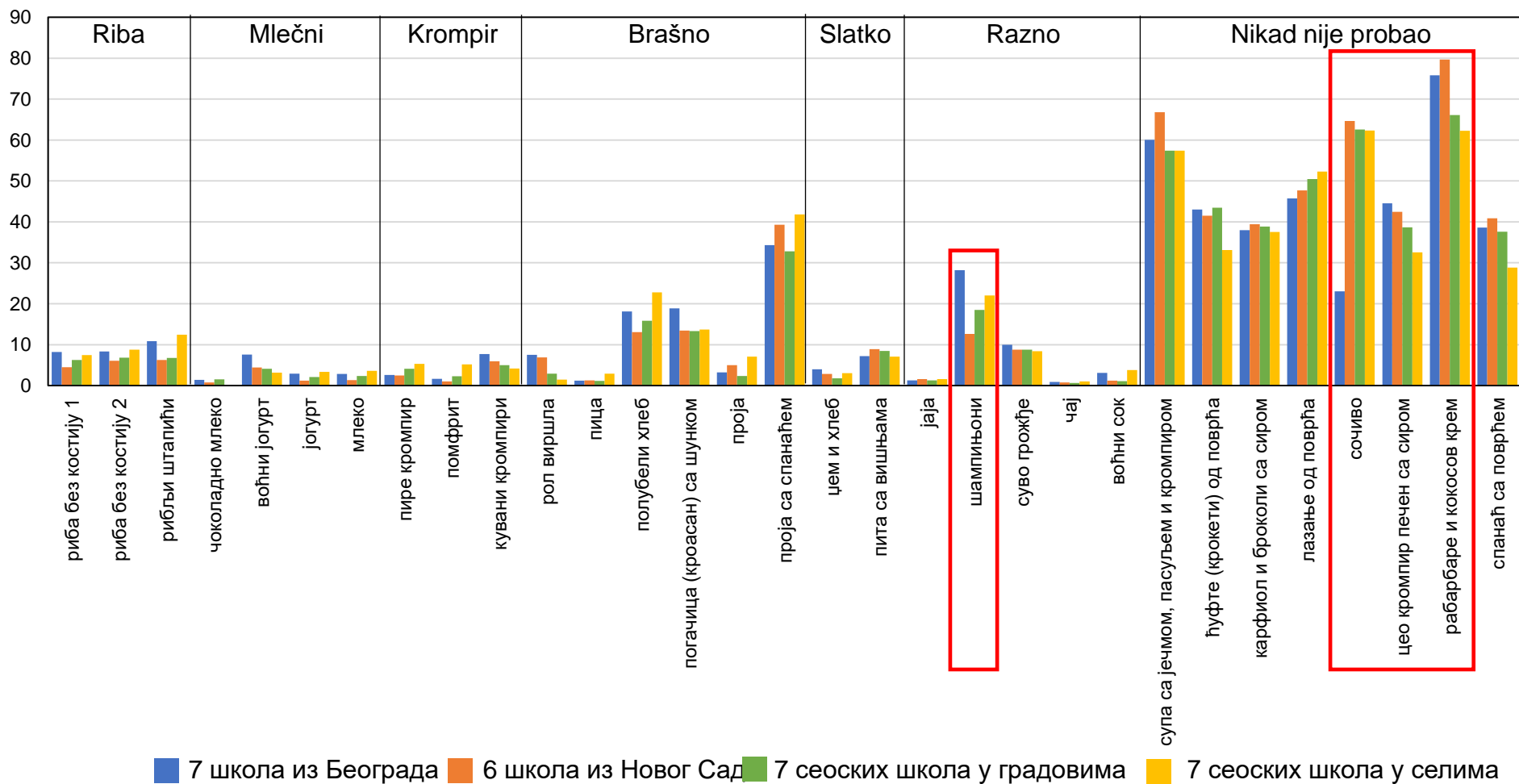

Преференције деце у исхрани у зависности од типа школе (градска и сеоска) : % ? смајлија

■ 7 школа из Београда
 ■ 6 школа из Новог Сад
 ■ 7 сеоских школа у градовима
 ■ 7 сеоских школа у селима

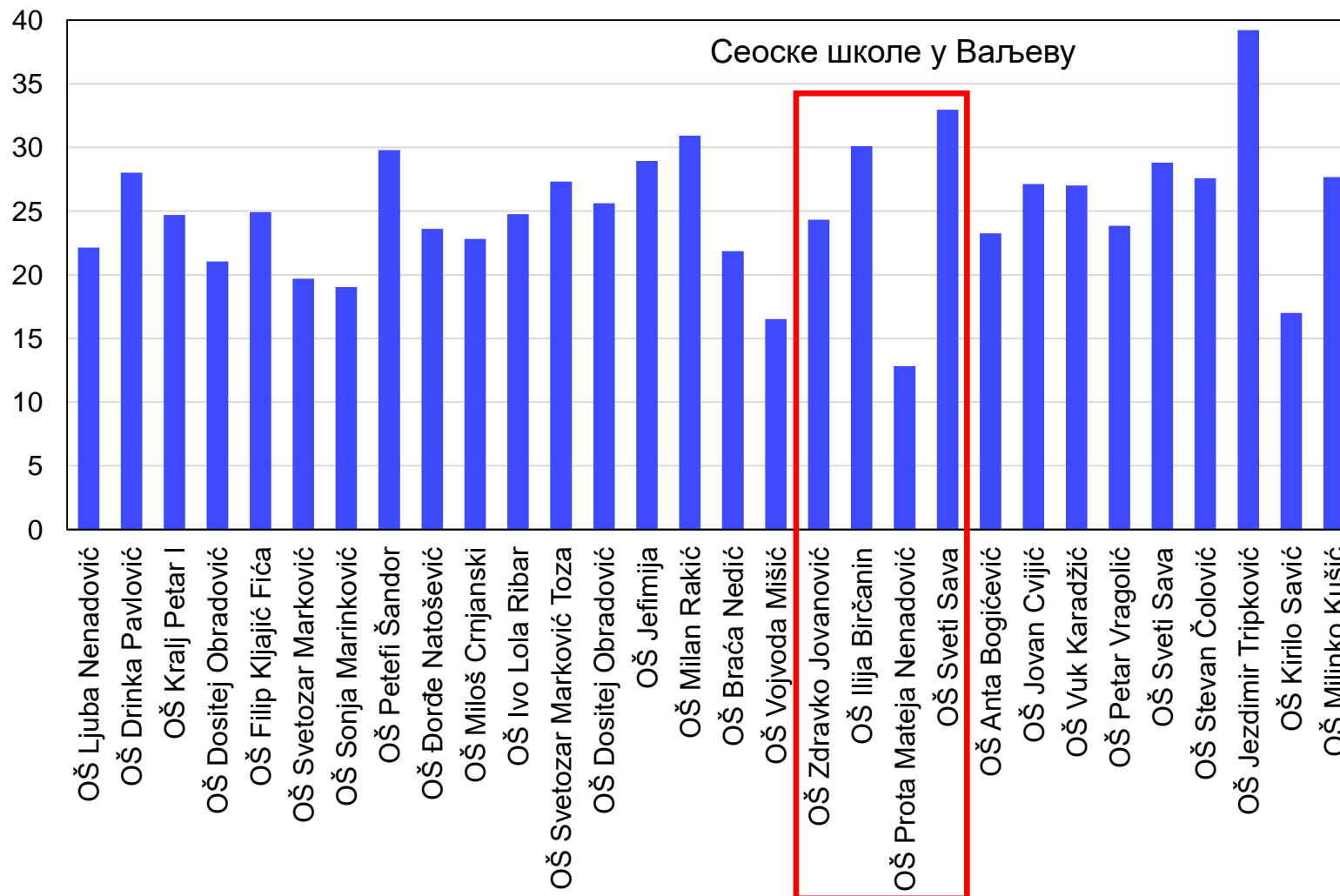
Преференције деце у исхрани у зависности од типа школе (градска и сеоска) : % ? смајлија

Како навести више деце да воле поврће:

Просечан % деце која дају тужног смајлија за поврће

Напомена, школа са најмање % тужних смајлија (не воли поврће) је сеоска школа код Ваљева – ОШ Прота Матеја Ненадовић, Бранковина.

ОШ Прота Матеја Ненадовић има свој повртњак!

Укључивање деце у гајење поврћа и дегустација у склопу школских активности помаже деци да воле поврће.

Закључци о преференцијама деце о храни

Као што се може и очекивати од разноликог спектра хране, и преференције деце су разнолике.

- По категоријама хране, поврћу је дато највише тужних смајлија, а воћу најмање тужних смајлија.
- Воће је категорија хране коју су деца највише волела, а тестенину и оброк са пиринчем најмање.
- За тестенину и оброке са пиринчем добијено је највише “?” смајлија.
- Као главни оброци за ручак, традиционална јела са месом и (кромпиром и) поврћем, су била више прихваћена него тестенина и јела са пиринчем, иако је обичан барени пиринч био релативно популаран.
- Није изненађујуће за њихов узраст што препознавање хране и преференције нису поуздане, па су тако оцењивали и храну коју раније никад нису пробали дајући или тужан или срећан смајли.
- Квалитет описа инструмента од стране наставника деци и упутства како да попуне упитник имао је највећи утицај на поузданост оцена о преференцији хране.
- Деца која су имала школски ручак нису пуно развила (али често значајно) интересовање за храну, дајући мање “?” смајлија него деца која нису имала школски ручак.
- Учесталост са којом кувари сервирају посебну врсту хране за школске оброке значајно се доводи у везу са преференцијама хране код деце (што се храна чешће сервира деци је више воле) иако оброци у школи нису били узрок томе.

Закључци о преференцијама деце о храни

- Уместо тога, кувари имају тенденцију да деци чешће служе храну коју више воле.
- Генерално, преференције хране код деце су биле обрнуте у односу на хранљиву вредност хране – више срећних смајлија за храну ниске хранљиве вредности.
- Изузетак од овога је било воће – једина категорија хране која има високу хранљиву вредност а која се веома допада деци.
- Преференција хране код деце варира због тога да ли се ради о градским или сеоским регионима, где градска деца више воле поврће и храну која није традиционална него деца са села.
- Преференције у исхрани јако мало варирају између деце у првој и другој години у смислу процента резултата за сваки смајли, иако деца у првој години теже успевају да попуне упитник.
- Деца са села више воле традиционалну храну и више слатку храну, као што је воће.
- Деца више воле поврће у оним школама које имају своју башту са поврћем.
- Појединачне школе се значајно разликују у релативним пропорцијама хране којој су давани тужни, срећни и “?” смајлији.
- Неке од ових варијација доводе се у везу са квалитетом упутстава која су деци давана како да спроведу инструмент о преференцијама хране.
- Међутим, већина варијација од школе до школе постоји услед техничких разлога, и ово је потребно додатно испитати директно са школама.

Извештај о инструментима за мониторинг школа и родитеља

Упитник о знању, ставовима и пракси родитеља у вези хране

Упитник за родитеље подељен је у четири групе изјава које су тестирале њихово знање, став и праксу (КАП).

Наредна група изјава намењена је само оним родитељима који имају школске ручкове.

Свака група КАП-а има 12 изјава.

Група питања за децу са ручком има 10 изјава.

Изјаве су родитељи проценили помоћу скале од 5 поена: 1 (уопште се не слажем) до 5 (потпуно се слажем).

Неколико изјава у свакој групи КАП-а формулисано је на такав начин да би пожељан / користан одговор био 1, а не 5.

Извештај о инструментима за мониторинг школа и родитеља

Упитник о знању, ставовима и пракси родитеља у вези хране:

[Изјаве подебљане црвеном бојом унутар сваке групе изјава показале су знатну разноликост у одговорима. Остале изјаве су се кретале око $\geq 90\%$ сагласности.]

12 питања којима се тестира познавање хране:

1. Знам шта је здрава исхрана за моје дете
2. Добро сам упознат/а са здравственим ризицима повезаним са нездравом исхраном
3. Вежбање је подједнако важно за децу као и здрава исхрана
4. Нездрава исхрана за моје дете може довести до дијабетеса
5. Моје дете може постати гојазно уколико му дајем нездраву храну
- 6. Храна коју моје дете једе може утицати на његову/њену концентрацију и учење у школи**
7. Индустијски обрађена храна (попут кобасица и кромпира у праху) је подједнако хранљива као и здрава храна
8. За моје дете је важно да једе пуно свежег воћа и поврћа
- 9. За моје дете је важно да пије пуно млека и/или јогурта**
10. Пржење у дубоком уљу је здрав начин припреме хране
11. Не треба да бринем о количини соли у obroку као о потенцијалном здравственом проблему
- 12. Знам где могу да добијем информације и савете о здравом кувању и исхрани**

Извештај о инструментима за мониторинг школа и родитеља
Упитник о знању, ставовима и пракси родитеља у вези хране

12 питања којима се тестира однос према храни:

13. Рано детињство је кључно за стицање здравих навика исхране

14. Храну би требало бирати према томе шта деца воле да једу

15. Здрава храна је сувише скупа

16. Родитељи најбоље знају шта је здрава храна за њихову децу

17. Моје дете би требало да добије више савета у школи о здравој исхрани

18. Важно је да деца добију школски оброк сваки дан

19. По правилу, здрава храна је неукусна

20. Бескорисно је да деца уче о здравој исхрани уколико не могу да практикују ту исхрану у школи

21. Бескорисно је да деца уче о здравој исхрани уколико је њихови родитељи не практикују у кући

22. Задатак школе је да развија здраве навике у исхрани деце јер родитељи за то немају времена

23. Поред школских obroka, школа не би требало да утиче на то која се храна продаје деци (у школи или око школе)

24. Као родитељу, писани савет о здравој храни би био веома користан

Извештај о инструментима за мониторинг школа и родитеља
Упитник о знању, ставовима и пракси родитеља у вези хране

12 питања којима се тестира њихова пракса у односу на храну:

25. Моје дете добија свеже воће и поврће сваки дан у кући

26. Моје дете добија млеко и/или јогурт сваки дан у кући

27. Моје дете добија заслађене и газиране сокове сваки дан у кући

28. Не дозвољавамо свом детету да једе нездраву храну у кући

29. Моје дете оставља веома мало хране на тањиру након оброка у кући

30. Немамо довољно времена да свом детету пружимо здраву храну у кући

31. Немамо довољно новца да свом детету пружимо здраву храну у кући

32. Увек допуштам детету да изабере шта жели да пије и једе у кући

33. Уживам откривајући и пробајући код куће нове рецепте

34. Моје дете увек једе у исто време када и његови/њени родитељи

35. Моје дете се редовно бави спортом ван школе

36. Ограничавам време које моје дете проводи гледајући ТВ или електронске уређаје

Извештај о инструментима за мониторинг школа и родитеља

Упитник о знању, ставовима и пракси родитеља у вези хране

10 додатних питања за родитеље чија се деца хране у школским кухињама:

37. Родитељи би требало да буду део одлучивања о политици исхране у школи

38. Школски јеловници пуно варирају током године

39. Моје дете једе здраве и веома хранљиве оброке у школи

40. Знам колико хране поједе моје дете у школи сваког дана

41. Моје дете оставља доста хране у тањиру након школског оброка

42. Моје дете једе у пријатној просторији за ручавање

43. Моје дете воли да једе у школи

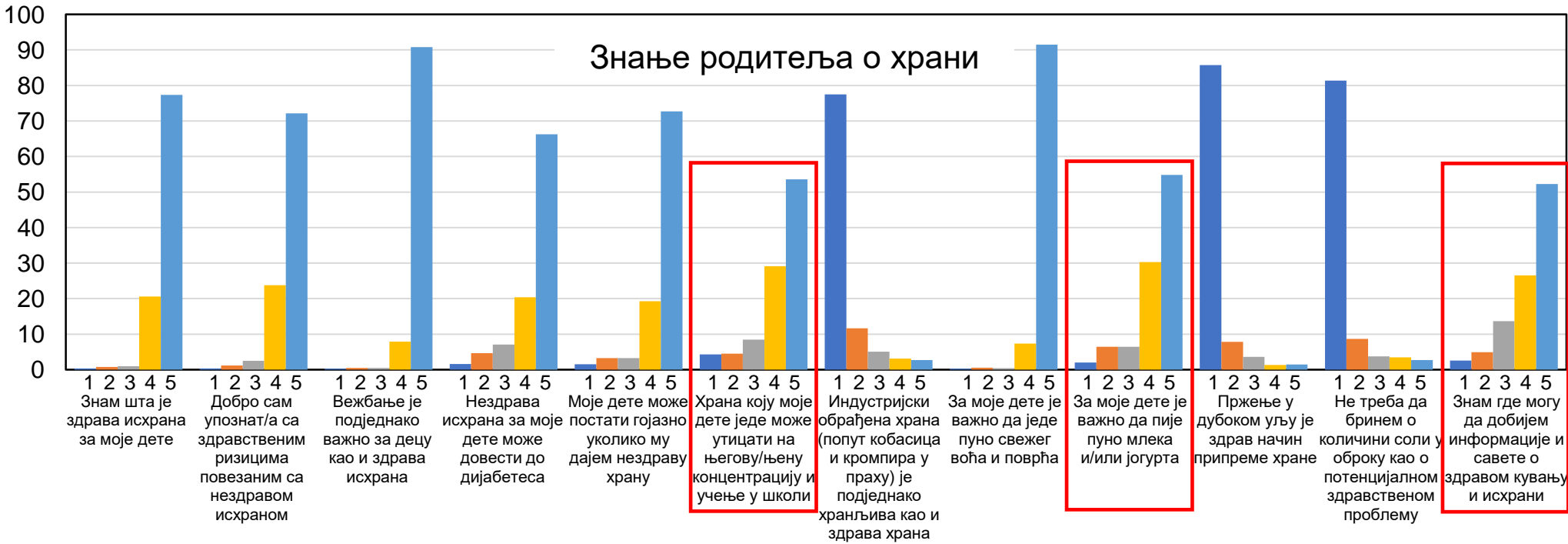
44. Сматрам да је цена школских оброка прихватљива у односу на квалитет хране

45. Запослени у кухињи су пријатни према мом детету

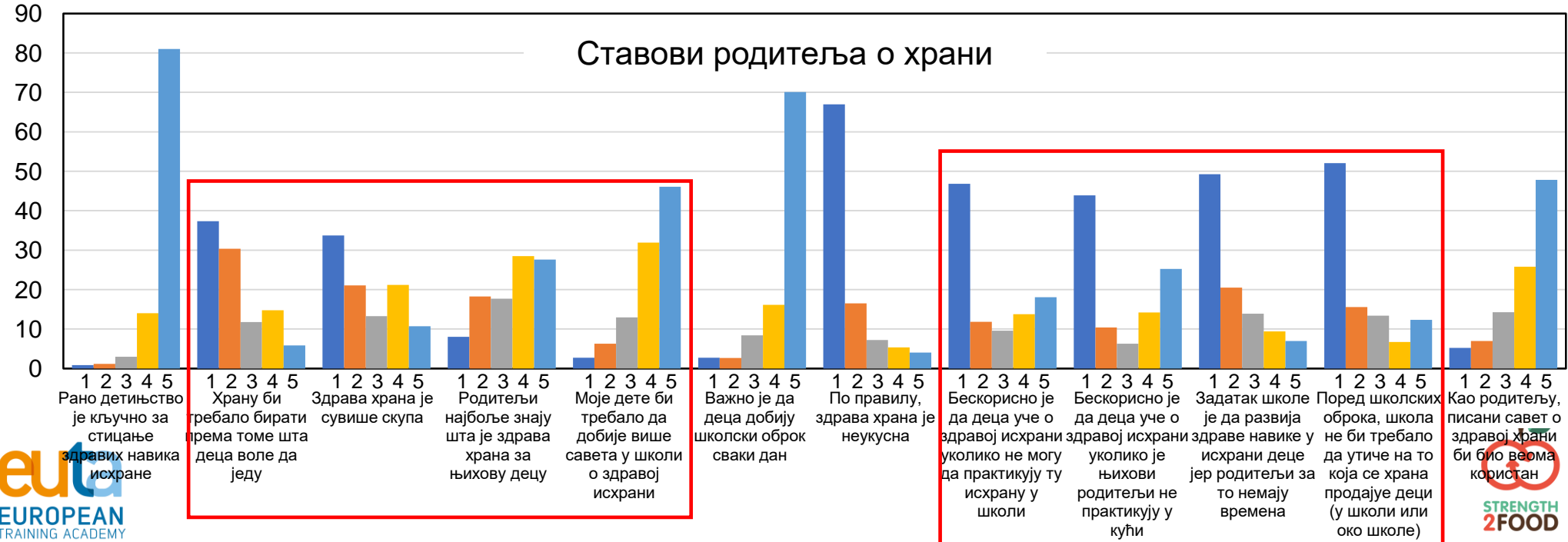
46. Моје дете мисли да је кухиња чиста

Бројеви у табелама испод су просечни резултати за више од 2.400 одговора

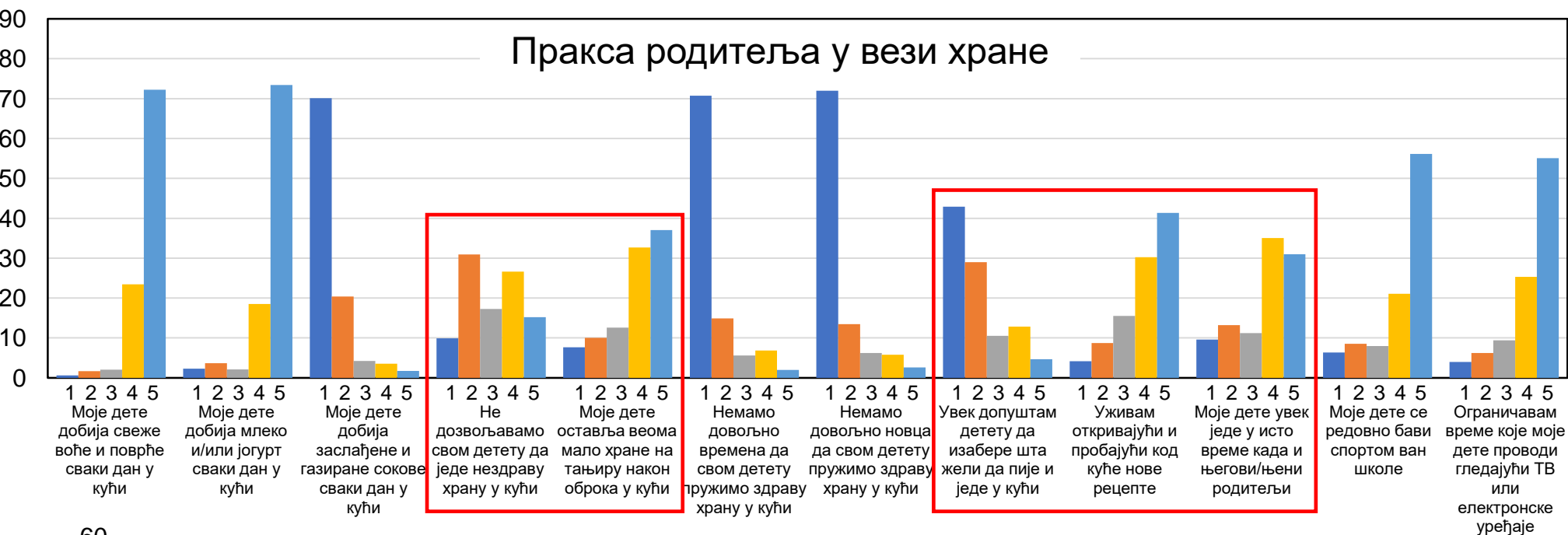
Знање родитеља о храни

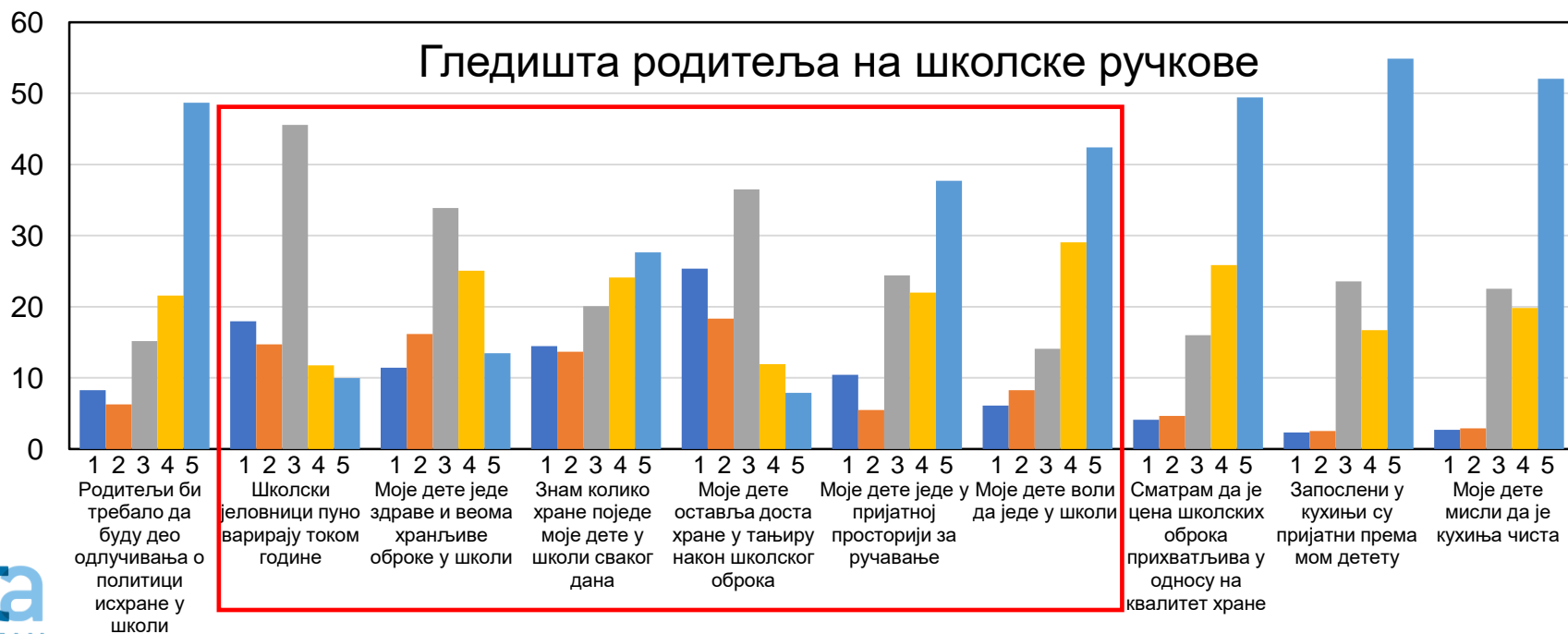
Ставови родитеља о храни

Пракса родитеља у вези хране

Гледишта родитеља на школске ручкове

Поређење градских и сеоских школа

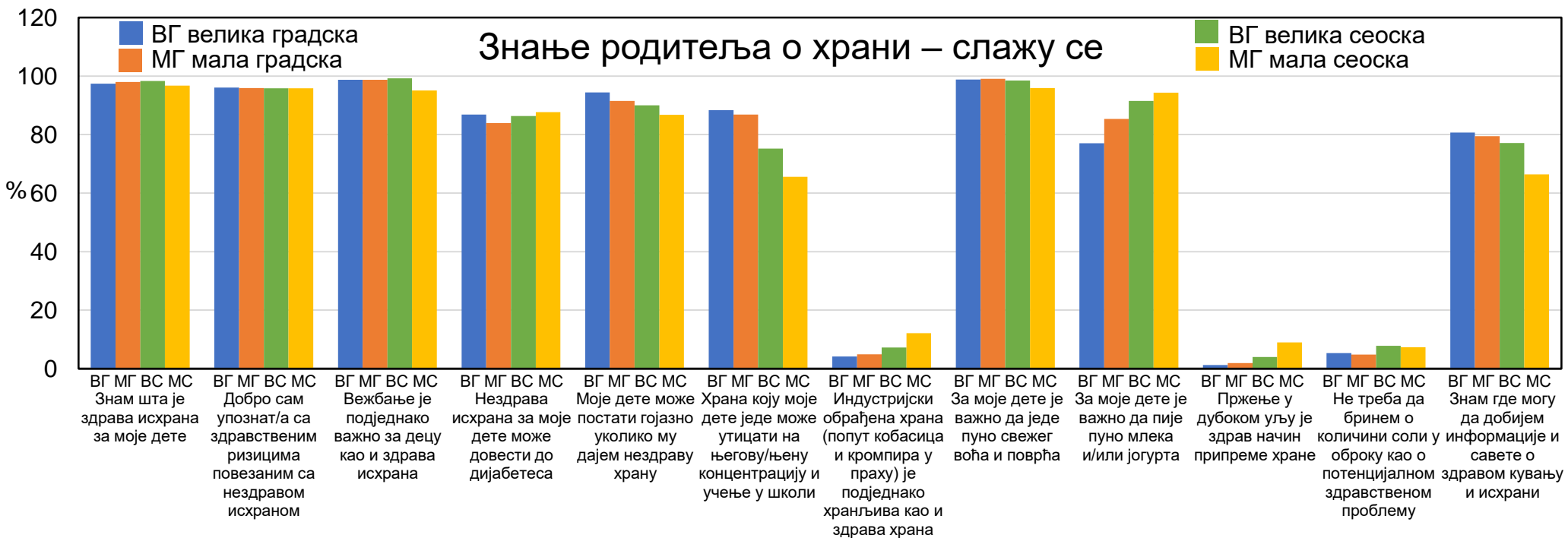
31 школа би могла да се подали скоро једнако на четири регионална кластера:

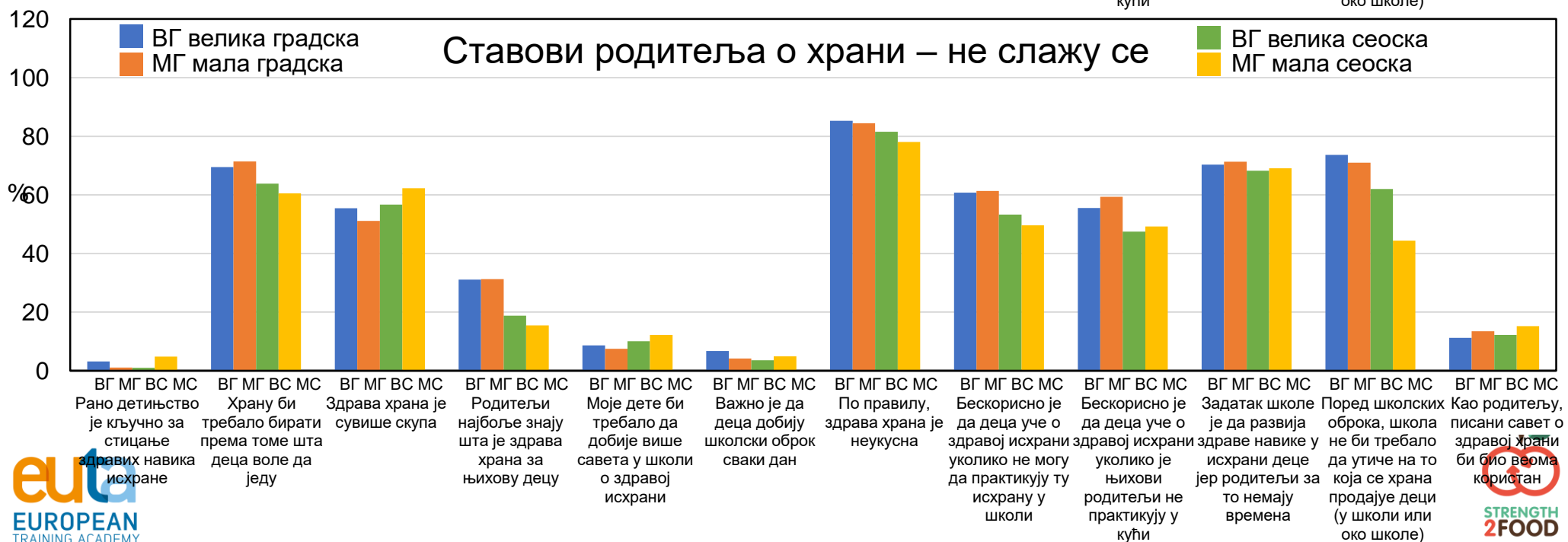
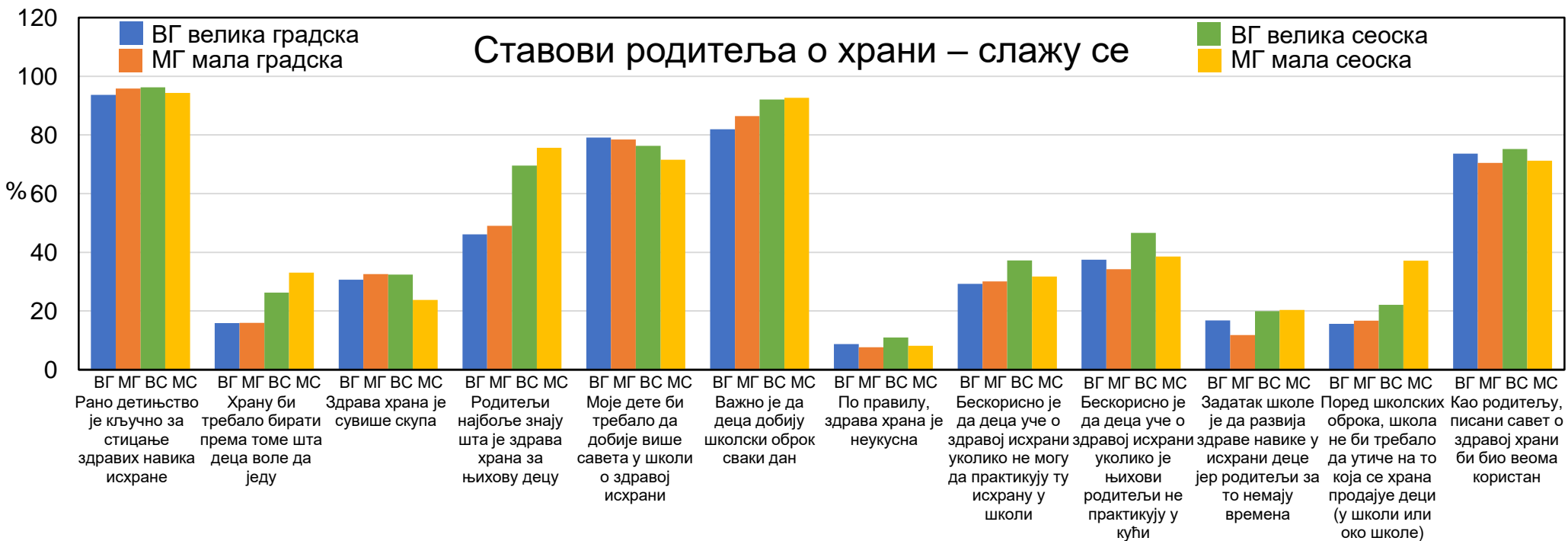
- 7 школа у Београду (све су у граду)
- 6 школа у Новом Саду (све су у граду)
- 8 школа у провинцији (најмање 80 километара од Београда са становништвом од најмање 3000 до 19000)
- 4 школа у изолованим сеоским срединама (мање школе најмање 80 километара од Београда са становништвом од око 300 до око 3000)

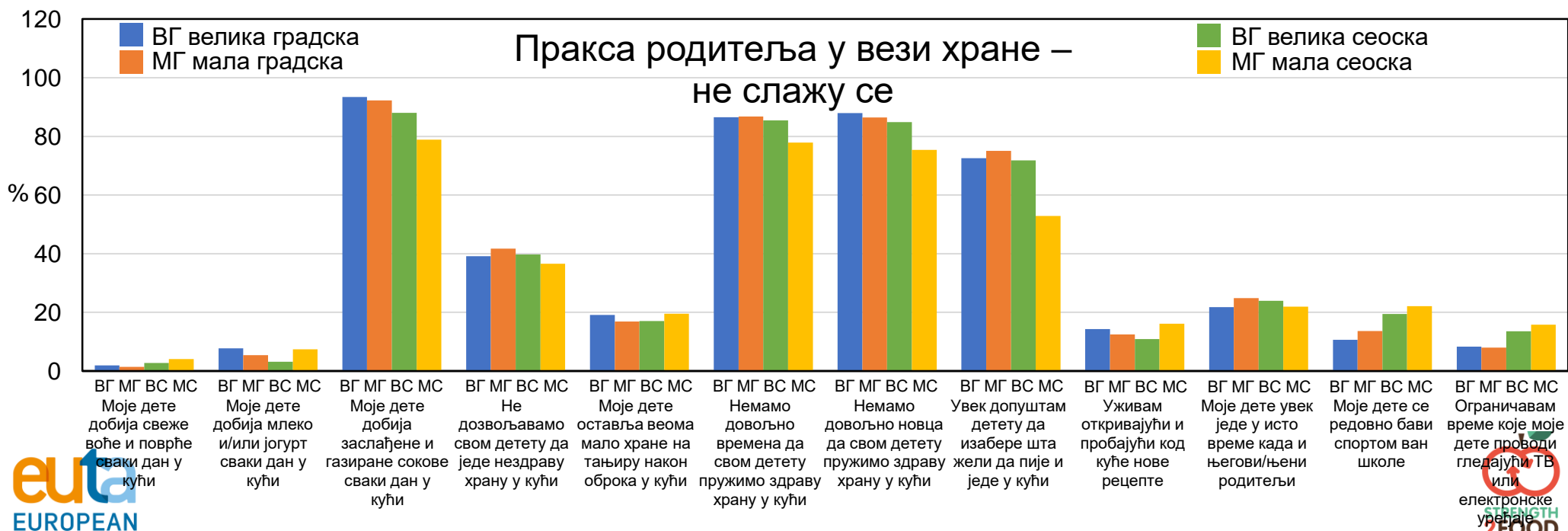
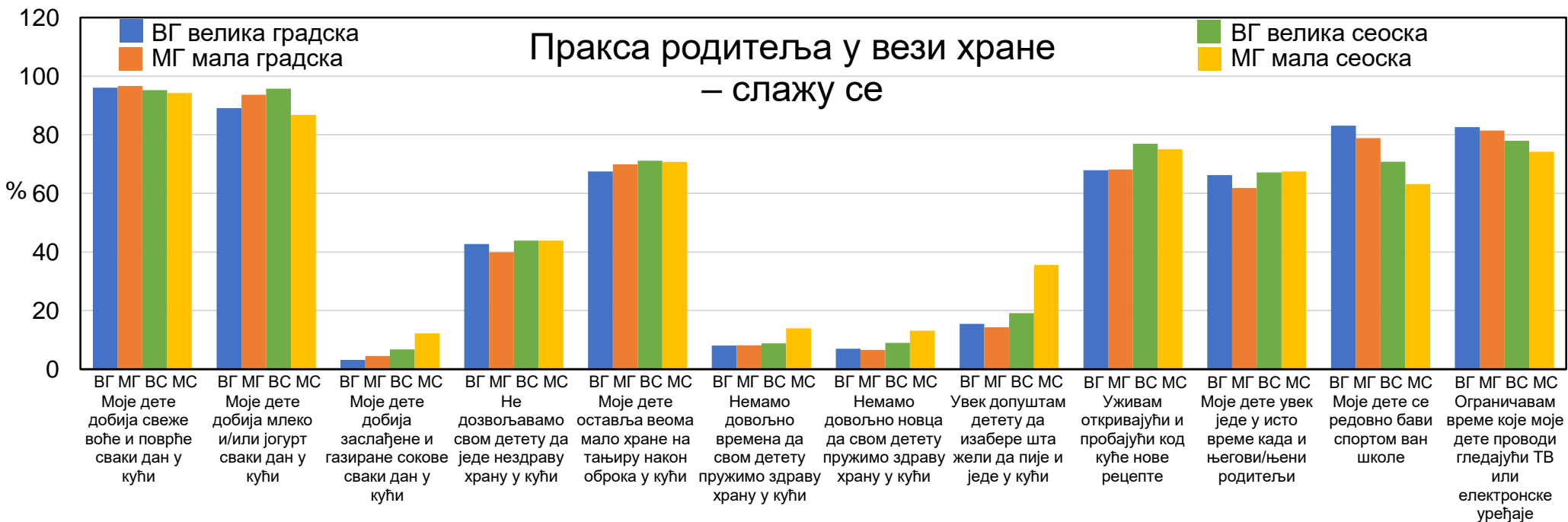
Стога, идући из Београда ка изолованим сеоским подручјима, школски кластери би представљали велику градску, малу градску, велику сеоску и малу сеоску школу.

Дијаграми на слајдовима испод показују да су се процене родитеља за многе изјаве разликовале у зависности од тога да ли живе у урбаном или сеоском окружењу, са учесталим трендовима од великих урбаних до малих сеоских.

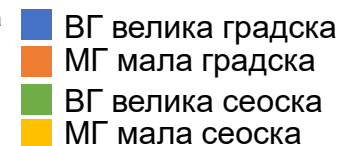
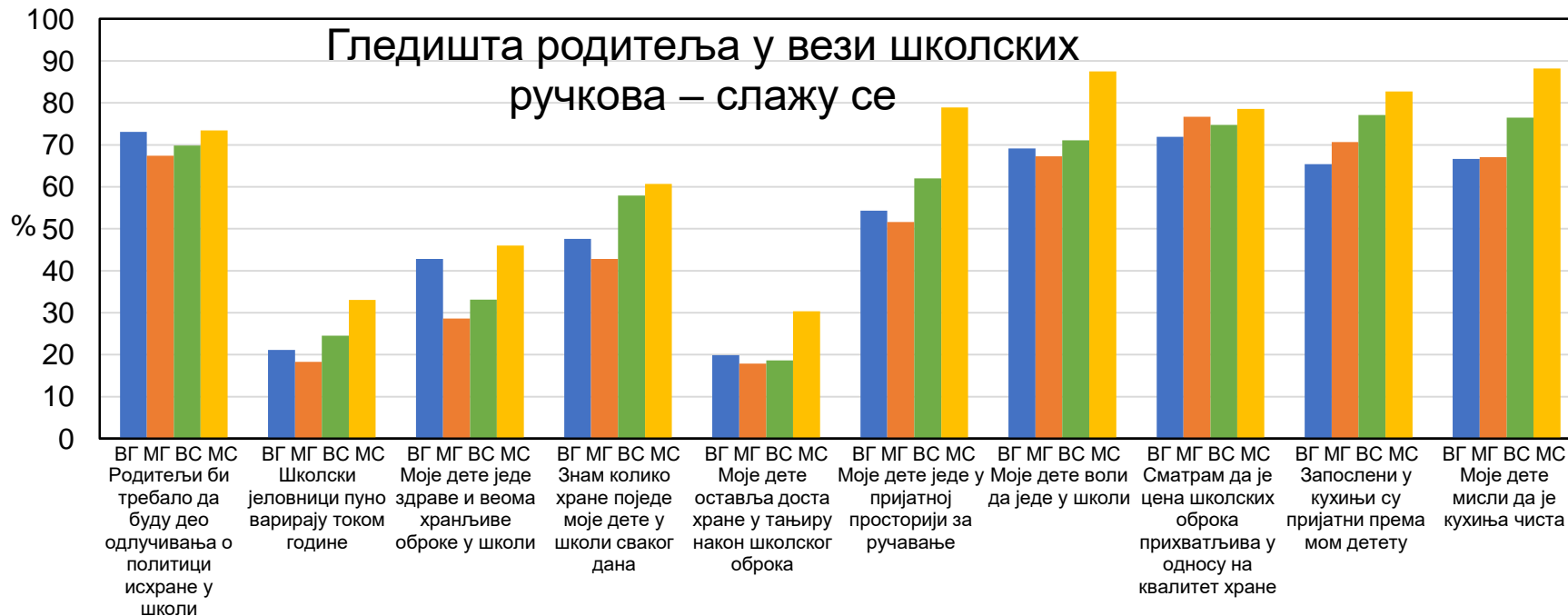
Родитељи из сеоских школа обично су били мање свесни предности здраве исхране.

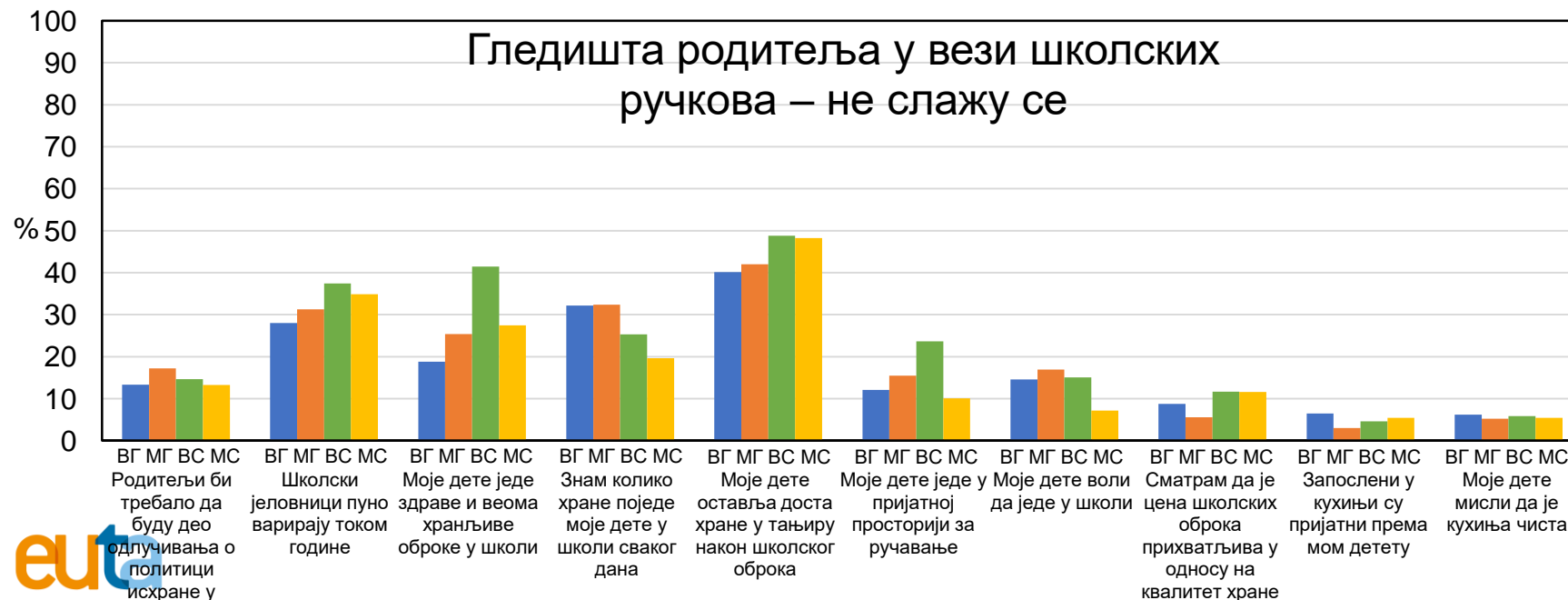

Гледишта родитеља у вези школских ручкова – слажу се

Гледишта родитеља у вези школских ручкова – не слажу се

Повезивање одговора родитеља са преференцијама хране за децу

Упоредивање одговора родитеља о храни са прехранбеним преференцијама њихове деце показало је да су следеће изјаве повезане:

Знање о храни (први график на врху на слајду 42):

3. За родитеље који су се сложили да је вежбање за дете једнако важно као и здрава исхрана, њихова деца су више волела храну, а нарочито главна јела и месо.

7. За родитеље који су се сложили да је прерађена храна (нпр. кобасице, кромпир у праху) једнако хранљива као и свежа храна, њихова деца су волела више хране уопште, посебно воћа и поврћа.

8. За родитеље који су се сложили да је важно да њихово дете једе пуно свежег воћа и поврћа, њихова деца су више волела храну, а нарочито воће и поврће.

Ставови о храни (доњи график на слајду испод):

13. За родитеље који су се сложили да је рано детињство кључ за стицање здравих прехранбених навика, њихова деца су волела више хране уопште, а нарочито главна јела и јела.

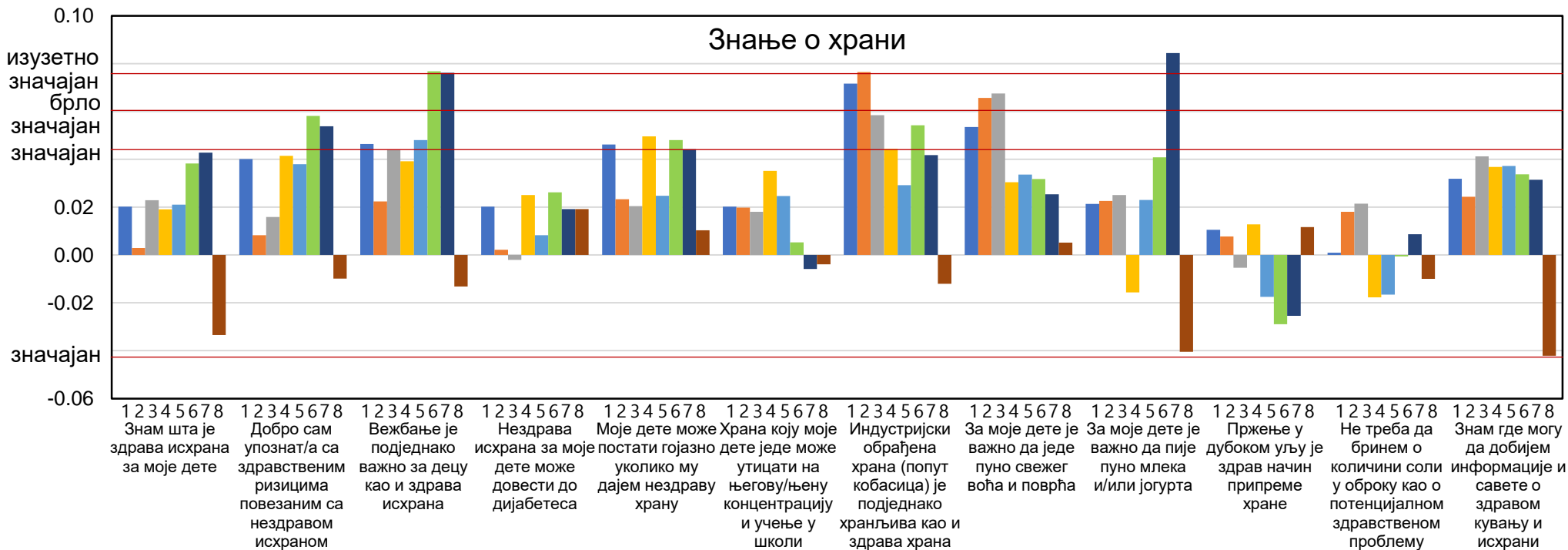
14. За родитеље који су се сложили да храну треба бирати према ономе што деца воле да једу, деци уопште није била дража храна више од просека, а нарочито не воле више да једу воће, поврће, јела од тестенине и пиринча, као и главна јела и месо.

19. За подитеље који су се сложили да здрава храна по правилу није укусна, њихова деца нису волела више од просека јела од воћа, поврћа, тестенине и риже.

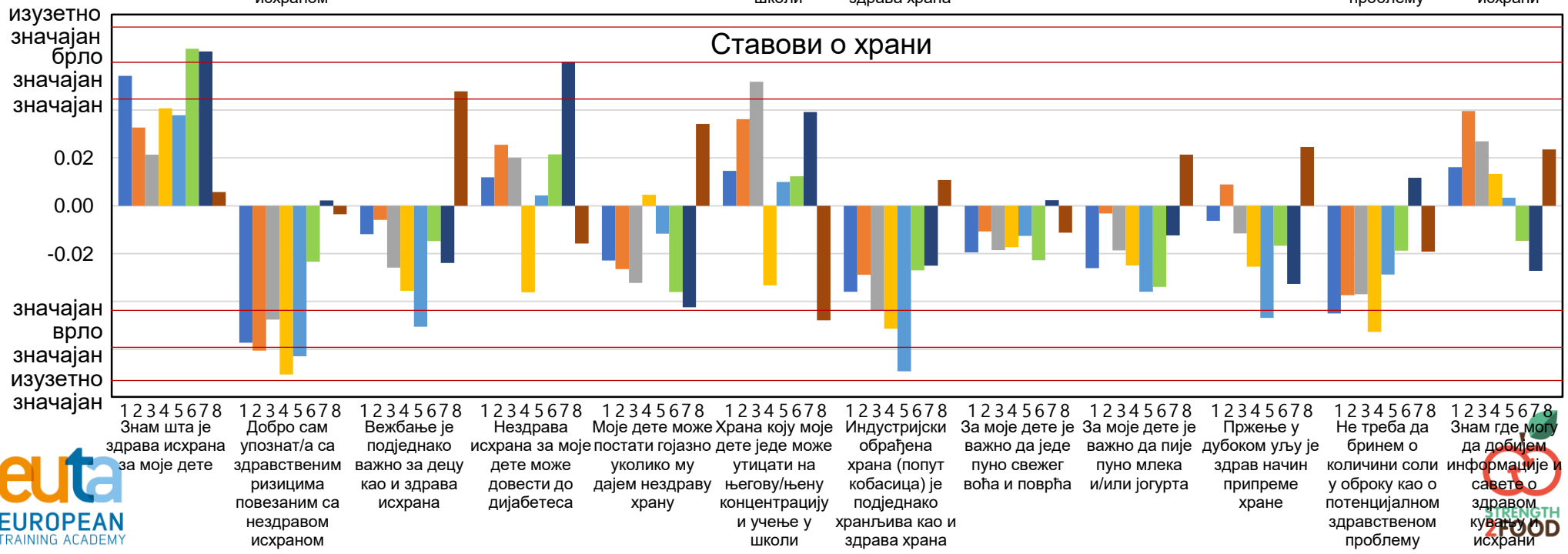
Кодови за храну за наредне слајдове:

■ Укупни просечни резултат детета за све намирнице	■ Јела с тестенином и рижом % сретних смајлија
■ Поврће + воће просечна оцена детета	■ Главна јела + месо просек за децу
■ Поврће + воће % срећних смајлија	■ Главна јела + месо % срећних смајлија
■ Јела од тестенине и риже просечна оцена	■ % "?" смајли (никад нисам пробао / ла)

Знање о храни

Ставови о храни

Пракса у исхрани (график на врху слајда 45):

25. За родитеље који су се сложили да детету код куће сваки дан дају свеже воће и поврће, њихова деца више воле храну, а нарочито воће и поврће.

28. Исто је било и са родитељима који су се сложили да не дају детету да код куће има „брзу“ (нездраву) храну. Њихова деца су више волела храну, а нарочито воће и поврће.

26. За родитеље који су се сложили детету код куће сваки дан дају млеко и/или јогурт, њихова деца су волела више од просека главно јело и месо, а пробала су и више хране.

29. За родитеље који су се сложили да њихово дете након оброка код куће остави врло остатака хране, њихова деца су више волела храну, нарочито јела од воћа и поврћа, тестенину и рижу, главна јела и месо. Њихова деца су такође пробала више хране.

Идентичне асоцијације са преференцијама у исхрани пронађене су и у изјавама 33, 35 и 36: „Уживам у откривању и испробавању нових рецепата за јело код куће“, „Моје дете се редовно бави спортом ван школе“ и „Ја регулишем време које моје дете проводи гледајући телевизију или друге електронске уређаје“.

Посебно је снажна повезаност са преференцијама у дечјој исхрани за изјаву 34: „Моје дете увек једе у исто време код куће као и његови родитељи“. Њихова деца воле храну више од просека, а нарочито јела од воћа, поврћа, тестенине и пиринча, главна јела и меса.

Ставови према школском ручку (доњи график на слајду испод):

Посебно је јака повезаност са дечијим преференцијама у исхрани за две изјаве:

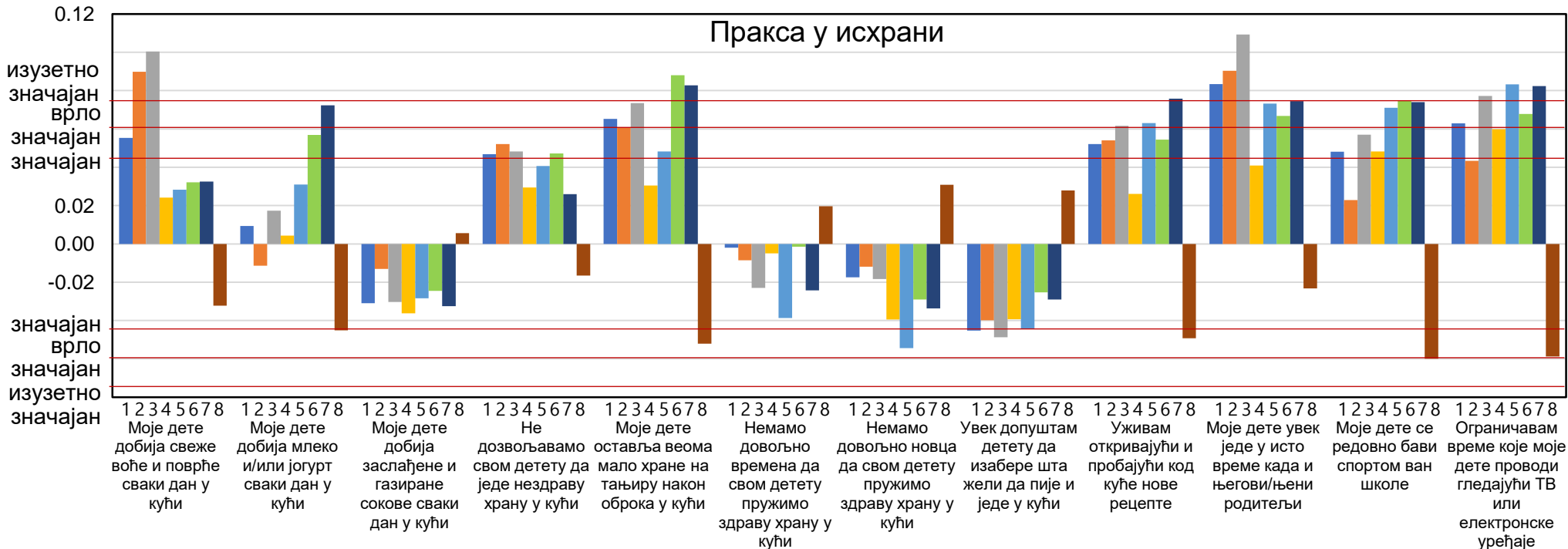
41. „Моје дете након школског оброка оставља пуно хране на свом тањиру“. Њихова деца су волела храну мање од просека, а нарочито јела од воћа, поврћа, тестенине и пиринча, главна јела и месо.

Супротно је било за изјаву 43. „Моје дете воли да једе у школи“. Њихова деца су волела храну више од просека, а нарочито јела од воћа, поврћа, тестенине и пиринча, главна јела и месо.

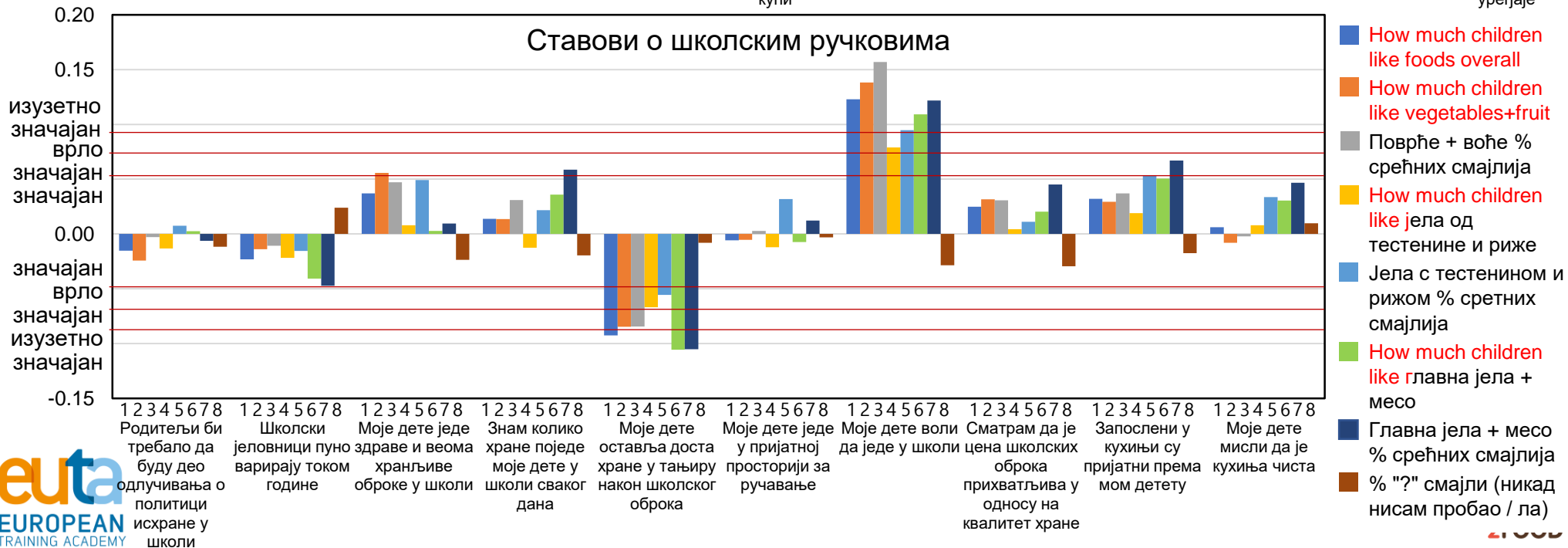
Кодови за храну за наредне слајдове:

■ Укупни просечни резултат детета за све намирнице	■ Јела с тестенином и рижом % сретних смајлија
■ Поврће + воће просечна оцена детета	■ Главна јела + месо просек за децу
■ Поврће + воће % срећних смајлија	■ Главна јела + месо % срећних смајлија
■ Јела од тестенине и риже просечна оцена	■ % "?" смајли (никад нисам пробао / ла)

Пракса у исхрани

Ставови о школским ручковима

Закључци о ставовима родитеља у вези исхране

- Већина изјава показала је да се најмање 90% родитеља слаже са изјавом (или се нису сложили ако је такав жељени/корисни одговор).
- На одговоре родитеља је снажно утицао ниво сиромаштва у општини - како се сиромаштво повећавало, бећи број родитеља се није слагао са изјавама.
- Међу 12 изјава о родитељском знању, три су показале различитост у одговорима:
  - 6. Храна коју моје дете једе може утицати на његову/њену концентрацију и учење у школи,
  - 9. За моје дете је важно да пије пуно млека и/или јогурта
  - 12. Знам где могу да добијем информације и савете о здравом кувању и исхрани
- Међу 12 изјава о родитељском ставовима, три су показале различите одговоре:
  - 14. Храну би требало бирати према томе шта деца воле да једу
  - 15. Здрава храна је сувише скупа
  - 16. Родитељи најбоље знају шта је здрава храна за њихову децу
  - 17. Моје дете би требало да добије више савета у школи о здравој исхрани
  - 20-21. Бескорисно је да деца уче о здравој исхрани уколико не могу да практикују ту исхрану у школи и у кући
  - 22. Задатак школе је да развија здраве навике у исхрани деце јер родитељи за то немају времена
  - 23. Поред школских оброка, школа не би требало да утиче на то која се храна продаје деци (у школи или око школе)

Закључци о ставовима родитеља у вези исхране

- Пет од 12 изјава о пракси у исхрани показало је различитост у одговорима:
  - 28. Не дозвољавамо свом детету да једе нездраву храну у кући
  - 29. Моје дете оставља веома мало хране на тањиру након оброка у кући
  - 32. Увек допуштам детету да изабере шта жели да пије и једе у кући
  - 33. Уживам откривајући и пробајући код куће нове рецепте
  - 34. Моје дете увек једе у исто време када и његови/њени родитељи
- Шест од 10 изјава о ставовима родитеља о школским ручковима њиховог детета имало је различите одговоре :
  - 38. Школски јеловници пуно варирају током године
  - 39. Моје дете једе здраве и веома хранљиве оброке у школи
  - 40. Знам колико хране поједе моје дете у школи сваког дана
  - 41. Моје дете оставља доста хране у тањиру након школског оброка
  - 42. Моје дете једе у пријатној просторији за ручавање
  - 43. Моје дете воли да једе у школи
- Одговори на преко половине од 46 изјава варирали су од великих урбаних до малих сеоских школа, а родитељи у руралним срединама не слажу се са већим бројем изјава.
- ***Слагање са следећим изјава о пракси у исхрани значајно утиче на побољшање склоности деце према храни:***
  - 25. Моје дете добија свеже воће и поврће сваки дан у кући
  - 26. Моје дете добија млеко и/или јогурт сваки дан у кући
  - 33. Уживам откривајући и пробајући код куће нове рецепте
  - 34. Моје дете увек једе у исто време када и његови/њени родитељи
  - 35. Моје дете се редовно бави спортом ван школе
  - 36. Ограничавам време које моје дете проводи гледајући ТВ и електронске уређаје

Ставови родитеља према храни у односу на спољне и унутрашње факторе

Процењивану су на основу информација на нивоу општине (подаци преузети углавном из Завода за статистику) или по месту или на нивоу поједине школе:

Спољни фактори:

Удаљеност од Београда (км)
Укупна популација 2011
% популације <5 година 2011
% популације >64 године 2011
Популационе промене 2002/2011(миграције)
% сиромаштва у општинама
% незапослености 2011
% пољопривредног становништва 2017
Зараде у 2016
Ђак/доктор
Аутомобили/1000 становника
% људи који су компјутерски необразовани
% људи на социјалним примањима (2011)
% различитих нивоа образовања

Интерни фактори:

Величина школе
Број деце која имају школске оброке
Врста школских obroка (ужина, ручак, ...)
Оброци спремљени у школи или кетеринг
Цене obroка
Спремност да се подрже локални произвођачи хране
Број артикала који се набављају
Број свежег воћа/поврћа који се набављају
Број свежег меса/рибе који се набављају
Број процесованог меса који се набавља
Број процесованих сланих производа
Број процесованих слатких производа
Број зачинских производа
Новац дат деци да купе храну за ручак

Ставови родитеља према храни у односу на спољне и унутрашње факторе

Анализирана је повезаност за 29 основних школа у Београду, Новом Саду, западној Србији и Ариљу / Ивањици, користећи просечни резултат школе за сваку изјаву (од 1, потпуно се не слажем до 5, потпуно се слажем). Резултати су приказани у наредне 2 табеле на слајду 48 и 51.

Од 46 изјава у Упитнику за родитеље, избачене су оне изјаве са или без имало повезаности с другим факторима, како би се побољшала јасноћа.

Повезаност између других фактора и ставова родитеља о храни која је била значајна (јака) и позитивна, приказана је у пољима обојеним зеленом бојом (како се фактор повећава, тако се повећава и просечна оцена родитеља - више родитеља се слаже).

Повезаност између других фактора и ставова родитеља о храни која је била значајна (јака) и негативна, приказана је у ћелијама обојеним црвеном бојом (како се фактор повећава, тако и просечни резултат родитељских изјаве опада - више родитеља се не слаже).

Што је тамније засенчење поља (зелено или црвено), то је јака повезаност.

Ставови родитеља према храни у односу на спољашње и унутрашње факторе (1):

тврдња	Удаљеност од Београда (км)	Укупна популација 2011	Сиромаштво општине у %	% ради у пољо-привреди 2017	Плате у 2016	Ученици/стома-толог	Број аута на 1000 људи	% компију-терски писмених
3. Вежбање је подједнако важно за децу као и здрава исхрана	0.032	0.236	-0.106	-0.271	0.101	-0.116	0.029	0.298
5. Моје дете може постати гојазно уколико му дајем нездраву храну	-0.616	0.726	-0.494	-0.373	0.468	-0.422	0.431	0.644
6. Храна коју моје дете једе може утицати на његову/њену концентрацију и учење у школи	-0.551	0.771	-0.665	-0.627	0.651	-0.545	0.615	0.736
7. Индустијски обрађена храна (попут кобасица) је подједнако хранљива као и здрава храна	0.365	-0.600	0.565	0.575	-0.452	0.479	-0.495	-0.566
9. За моје дете је важно да пије пуно млека и/или јогурта	0.657	-0.769	0.793	0.713	-0.710	0.675	-0.691	-0.689
10. Пржење у дубоком уљу је здрав начин припреме хране	0.483	-0.739	0.701	0.707	-0.588	0.592	-0.610	-0.712
11. Не треба да бринем о количини соли у оброку као о потенцијалном здравственом проблему	0.152	-0.427	0.357	0.397	-0.433	0.321	-0.279	-0.494
12. Знам где могу да добијем информације и савете о здравом кувању и исхрани	-0.362	0.439	-0.407	-0.463	0.475	-0.294	0.359	0.411
14. Храну би требало бирати према томе шта деца воле да једу	0.332	-0.615	0.483	0.486	-0.531	0.400	-0.477	-0.617
15. Здрава храна је сувише скупа	-0.304	0.564	-0.389	-0.419	0.260	-0.416	0.490	0.678
16. Родитељи најбоље знају шта је здрава храна за њихову децу	0.632	-0.820	0.691	0.528	-0.770	0.562	-0.710	-0.722
18. Важно је да деца добију школски оброк сваки дан	0.584	-0.558	0.649	0.612	-0.413	0.507	-0.616	-0.388
20. Бескорисно је да деца уче о здравој исхрани уколико не могу да практикују ту исхрану у школи	0.490	-0.520	0.598	0.595	-0.600	0.526	-0.588	-0.451
21. Бескорисно је да деца уче о здравој исхрани уколико је њихови родитељи не практикују у кући	0.513	-0.600	0.662	0.602	-0.632	0.627	-0.741	-0.555
23. Поред школских оброка, школа не би требало да утиче на то која се храна продаје деци	0.451	-0.705	0.621	0.669	-0.554	0.582	-0.568	-0.703
25. Моје дете добија свеже воће и поврће сваки дан у кући	-0.125	0.399	-0.287	-0.279	0.263	-0.192	0.203	0.364
26. Моје дете добија млеко и/или јогурт сваки дан у кући	0.393	-0.195	0.378	0.173	-0.286	0.276	-0.308	-0.095
27. Моје дете добија заслађене и газиране сокове сваки дан у кући	0.406	-0.563	0.482	0.463	-0.528	0.273	-0.354	-0.481
30. Немамо довољно времена да свом детету пружимо здраву храну у кући	-0.011	-0.204	0.062	0.083	-0.151	0.105	-0.053	-0.186
31. Немамо довољно новца да свом детету пружимо здраву храну у кући	0.076	-0.194	0.105	0.072	-0.264	0.056	-0.042	-0.138
32. Увек допуштам детету да изабере шта жели да пије и једе у кући	0.270	-0.557	0.292	0.400	-0.437	0.202	-0.259	-0.557
33. Уживам откривајући и пробајући код куће нове рецепте	0.490	-0.541	0.623	0.432	-0.556	0.536	-0.619	-0.570
34. Моје дете увек једе у исто време када и његови/њени родитељи	0.267	-0.313	0.153	0.083	-0.259	0.229	-0.384	-0.304
35. Моје дете се редовно бави спортом ван школе	-0.508	0.531	-0.489	-0.290	0.549	-0.380	0.468	0.433
36. Ограничавам време које моје дете проводи гледајући ТВ или електронске уређаје	-0.488	0.428	-0.490	-0.349	0.519	-0.291	0.428	0.259
40. Знам колико хране поједе моје дете у школи сваког дана	0.420	-0.626	0.700	0.634	-0.508	0.687	-0.735	-0.665
43. Моје дете воли да једе у школи	0.017	-0.389	0.218	0.461	-0.269	0.227	-0.240	-0.378
Significant positive association	P<0.05	P<0.01	P<0.001	P<0.0001				
Significant negative association	P<0.05	P<0.01	P<0.001	P<0.0001				

Ставови родитеља према храни у односу на спољашње и унутрашње факторе (1):

Главни закључци - 1:

Упоредивање између 8 спољних фактора показује да 4 фактора имају врло сличне особине са изјавама родитељског упитника у једном правцу (како се фактор повећава, тако се и просек родитељских изјава повећава - поља обојена зеленом бојом), док остала 4 фактора имају врло сличне особине у другом правцу (како се фактор повећава, родитељски исказ се смањује - поља обојена црвеном бојом).

Дакле, удаљеност од Београда повезана је са сиромаштвом општина, % становништва које ради у пољопривреди и бројем ученика по стоматологу.

Слично томе, величина становништва у месту повезана је са платама, аутомобилима на 1000 људи и рачунарском писменошћу.

Удаљености од Београда и величина становништва имају супротне особине од изјава родитеља.

То подразумева да се, како се удаљеност од Београда повећава, повећава сиромаштво, све више људи ради у пољопривреди, има мање зубара по ученику. Слично томе, како се повећава број становника, повећавају се плате, више људи поседује аутомобиле и више људи користи рачунаре.

Став родитеља према храни у односу на спољашње и унутрашње факторе

Главни закључци - 1: (1):

Користећи удаљеност од Београда за представљање 4 спољна фактора, како се удаљеност од Београда повећава тако:

- мање родитеља верује да нездрава храна може довести до прекомерне тежине и смањене концентрације у школи
- све више родитеља верује да је прерађена храна једнако здрава као и непрерађена храна
- више родитеља сматра да је важно да њихова деца пију млеко и јогурт
- све више родитеља верује да је пржење у дубокој масноћи здрав начин припреме хране
- све више родитеља сматра да храну треба бирати у складу са тим што деца воле да једу
- више родитеља верује да најбоље знају шта је здрава храна за њихову децу
- све више родитеља сматра да је важно да њихова деца свакодневно имају школске оброке
- више родитеља верује да ако деца у школи уче о здравој храни, требало би да је практикују и у школи и код куће
- све више родитеља својој деци даје млеко или јогурт, али им дају и заслађена пића
- ипак више родитеља воли да проба нове рецепте
- мањи број деце се редовно бави спортом ван школе, и
- мање родитеља регулише колико њихова деца гледају телевизију или користе електронске уређаје, али
- више родитеља зна колико њихова деца једу у школи

Ове особине су супротне када се величина популације (представљајући остала 4 спољна фактора) повећава.

Ставови родитеља према храни у односу на унутрашње и спољашње факторе (2):

тврдња	% популације са само основном школом	% завршио Гимназију	% завршио високошколску установу	Број ученика од 1. до 2. разреда	Родитељи узгајају храну	Деца која једу доручак пре школе	Количина новца дат за куповину ужине/ ручка
3. Вежбање је подједнако важно за децу као и здрава исхрана	-0.494	0.497	0.278	0.538	-0.383	0.297	0.116
5. Моје дете може постати гојазно уколико му дајем нездраву храну	-0.624	0.568	0.604	0.345	-0.583	0.483	0.403
6. Храна коју моје дете једе може утицати на његову/њену концентрацију и учење у школи	-0.842	0.767	0.761	0.637	-0.780	0.678	0.405
7. Индустијски обрађена храна (попут кобасица) је подједнако хранљива као и здрава храна	0.475	-0.496	-0.478	-0.481	0.443	-0.424	-0.264
9. За моје дете је важно да пије пуно млека и/или јогурта	0.706	-0.697	-0.775	-0.328	0.655	-0.724	-0.724
10. Пржење у дубоком уљу је здрав начин припреме хране	0.741	-0.726	-0.687	-0.565	0.701	-0.575	-0.425
11. Не треба да бринем о количини соли у оброку као о потенцијалном здравственом проблему	0.492	-0.547	-0.453	-0.425	0.415	-0.335	-0.522
12. Знам где могу да добијем информације и савете о здравом кувању и исхрани	-0.506	0.369	0.423	0.455	-0.635	0.597	0.411
14. Храну би требало бирати према томе шта деца воле да једу	0.692	-0.663	-0.613	-0.677	0.640	-0.613	-0.456
15. Здрава храна је сувише скупа	-0.479	0.295	0.324	0.486	-0.511	0.242	-0.113
16. Родитељи најбоље знају шта је здрава храна за њихову децу	0.763	-0.684	-0.791	-0.535	0.800	-0.583	-0.524
18. Важно је да деца добију школски оброк сваки дан	0.425	-0.225	-0.377	-0.141	0.528	-0.619	-0.008
20. Бескорисно је да деца уче о здравој исхрани уколико не могу да практикују ту исхрану у школи	0.666	-0.455	-0.559	-0.483	0.604	-0.727	-0.238
21. Бескорисно је да деца уче о здравој исхрани уколико је њихови родитељи не практикују у кући	0.552	-0.329	-0.521	-0.387	0.518	-0.523	-0.242
23. Поред школских obroka, школа не би требало да утиче на то која се храна продаје деци	0.707	-0.669	-0.653	-0.577	0.661	-0.613	-0.509
25. Моје дете добија свеже воће и поврће сваки дан у кући	-0.565	0.654	0.498	0.488	-0.455	0.227	0.432
26. Моје дете добија млеко и/или јогурт сваки дан у кући	0.179	-0.090	-0.239	0.223	0.185	-0.221	-0.381
27. Моје дете добија заслађене и газиране сокове сваки дан у кући	0.523	-0.580	-0.565	-0.436	0.604	-0.479	-0.243
30. Немамо довољно времена да свом детету пружимо здраву храну у кући	0.399	-0.508	-0.369	-0.413	0.270	-0.180	-0.165
31. Немамо довољно новца да свом детету пружимо здраву храну у кући	0.425	-0.538	-0.435	-0.368	0.290	-0.247	-0.368
32. Увек допуштам детету да изабере шта жели да пије и једе у кући	0.517	-0.454	-0.428	-0.608	0.500	-0.538	-0.176
33. Уживам откривајући и пробајући код куће нове рецепте	0.518	-0.469	-0.552	-0.292	0.617	-0.234	-0.395
34. Моје дете увек једе у исто време када и његови/њени родитељи	0.237	0.039	-0.210	-0.238	0.216	-0.299	-0.055
35. Моје дете се редовно бави спортом ван школе	-0.570	0.556	0.623	0.429	-0.600	0.499	0.538
36. Ограничавам време које моје дете проводи гледајући ТВ или електронске уређаје	-0.300	0.242	0.416	0.167	-0.395	0.474	0.325
40. Знам колико хране поједе моје дете у школи сваког дана	0.577	-0.554	-0.625	-0.319	0.654	-0.263	-0.414
43. Моје дете воли да једе у школи	0.213	-0.203	-0.241	-0.450	0.180	-0.458	-0.182
Significant positive association	P<0.05	P<0.01	P<0.001	P<0.0001			
Significant negative association	P<0.05	P<0.01	P<0.001	P<0.0001			

Ставови родитеља према храни у односу на спољашње и унутрашње факторе

Главни закључци - 2: (2):

Поређење 7 фактора који се односе на образовање и родитеља школе показује да два фактора имају врло сличне особине са изјавама родитељског упитника у једном правцу (како се фактор повећава, тако расте и просечна изјава родитеља - поља обојена зеленом бојом), а 5 фактора има врло сличне особине са изјавама у упитнику у другом правцу (како се фактор повећава, просек родитељских изјава опада - поља обојена црвеном бојом).

Дакле, % одраслих у општини који напуштају школу са само основним образовањем је повезан са уделом родитеља за које се процењује да узгајају (бар део) сопствене хране. Слично томе, % одраслих који заврше гимназију је повезан са % одраслих који имају високо образовање, величином школе, децом која доручкују пре школе и количином новца који им родитељи дају да купе ручак (ако немају ручак у школи).

% одраслих који напуштају школу са само основним образовањем и % одраслих који заврше гимназију имају супротне особине са изјавама родитеља у упитнику.

То подразумева да што више одраслих напушта школу са само основним образовањем, све више родитеља узгаја храну. Слично томе, како % одраслих који заврше гимназију расте, више одраслих завршава високо образовање, деца иду у веће школе, више деце доручкује пре школе и даје им се више новца за куповину ручка.

Ставови родитеља према храни у односу на спољашње и унутрашње

факторе (2):

Главни закључци - 2:

Дакле, користећи % одраслих који су завршили само основно образовање да представимо део родитеља који узгајају сопствену храну, како се % одраслих са само основним образовањем повећава тако:

- мање родитеља верује да је вежбање једнако важно као и здрава храна и да нездрава храна може довести до гојазности и смањене концентрације у школи
- све више родитеља верује да је прерађена храна једнако здрава као и свежа храна
- више родитеља сматра да је важно да њихова деца пију млеко и јогурт
- све више родитеља верује да је пржење у дубокој масноћи здрав начин припреме хране и не брину се о садржају соли у храни, али
- мањи број родитеља зна где добити савет о здравој исхрани
- све више родитеља сматра да храну треба бирати у складу са тим што деца воле да једу
- мањи број родитеља верује да је здрава храна скупа
- више родитеља верује да најбоље знају шта је здрава храна за њихову децу
- све више родитеља сматра да је важно да њихова деца свакодневно имају школске оброке
- више родитеља верује да ако деца у школи уче о здравој храни, требало би да је практикују и у школи и код куће, али забрињавајуће
- све више родитеља сматра да школе не би требало да утичу на то која храна се продаје деци
- мањи број родитеља својој деци даје воће, поврће и
- све више родитеља даје им заслађена и газирана пића
- више родитеља допушта својој деци да сами бирају храну и пиће
- ипак више родитеља воли да проба нове рецепте
- мањи број деце родитеља редовно се бави спортом ван школе, и
- више родитеља зна колико њихова деца једу у школи

Ове особине су у супротности са % одраслих који су завршили Гимназију (представљајући остали 5 фактора).

Генерални закључци истраживања:

- ❖ дечије оцењивање омиљене хране је често непоуздано
- ❖ дечје оцењивање омиљене хране варира од школе до школе
- ❖ деца ван Београда/Новог Сада воле разноврснију храну
- ❖ преференција за неке намирнице је под утицајем унутрашњих и спољашњих фактора
- ❖ школа може имати велики утицај на храну коју деца воле
- ❖ родитељи ван градова мисле да знају више о томе шта је здрава храна
- ❖ родитељи у неким школама имају веома различита мишљења
- ❖ сиромаштво и % запослених у пољопривреди негативно утичу на ставове родитеља
- ❖ неколико промена у навикама у исхрани родитеља могу да унапреде преференције у исхрани код деце
- ❖ Као наставак активности, неколико школа је урадило “Дневник исхране” како би проценили навике у исхрани деце изван школе.